

H. van Donck

Verhuizen Vieren en Verlangen

Een beschrijvend onderzoek naar de betekenis van sluiting van verzorginghuis Warfheem voor de bewoners in relatie tot de kerkelijke gemeente Warffum

Lidy Luinstra S1021211
ENTH-INT12.1 Onderzoek

HBO Theologie GPW
Christelijke Hogeschool Windesheim Zwolle
Juni 2014

Onderzoeksbegeleider en 1^e beoordelaar: drs Eduard Groen
Tweede beoordelaar: dr. Hans Snoek

Woord vooraf

Dit is het afstudeeronderzoek van de opleiding HBO GPW aan de christelijke Hogeschool Windesheim in Zwolle en betekend een afronding van een lange studie.

Graag wil ik op deze plaats al die mensen bedanken die mij hebben aangemoedigd, gestimuleerd en hebben bijgestaan in het proces van onderzoek doen, om uiteindelijk tot dit resultaat te komen.

Ik wil de oud bewoners van verzorgingshuis Warfheem bedanken dat ik hun interviews mocht afnemen. Zonder hun medewerking was dit onderzoek niet mogelijk geweest. Ds Heleen Maat, die mijn vakcoach was, ben ik veel dank verschuldigd voor het vertrouwen in mij. Voor de aanvullingen op het onderzoek kreeg ik informatie van de voorzitter van de Protestantse Gemeente i.w. van Warffum, van de pastorale medewerker van Warfheem en eveneens van mijn vakcoach. Het was een waardevolle aanvulling op het geheel. Dank daar voor.

Nadenkend over het hele proces, is aan dit onderzoek onbewust nog iets vooraf gegaan, wat ik graag nog wil opnemen in dit verslag.

Onbewust ligt de oorsprong van dit onderzoek eigenlijk in Amsterdam.

Mijn jongste zoon woonde daar namelijk tijdelijk in een verzorgingshuis en dat verzorgingshuis ging sluiten en hij moest verhuizen. Terwijl ik hem hielp, hoorde ik de verhalen van de bewoners. Zij vertelden mij van hun spanning waar zij onder leefden, en zij wisten niet waar ze naar toe zouden gaan, en wilden zo graag op hun oude plek blijven wonen. Dit verhaal hoorde ik opnieuw van de bewoners van het verzorgingshuis in Warffum.

Ik wil mijn onderzoeksbegeleider Eduard Groen hartelijk bedanken voor zijn geduld en uitleg op momenten waar ik vastliep. Maar niet alleen Eduard, het hele team van de afdeling Theologie en Levensschouwing, wil ik bedanken voor hun gedrevenheid, hun aanmoediging en enthousiasme die zij op de studenten weten over te dragen.

Daarnaast wil ik ook oud studenten bedanken, waar ik terecht kon voor mijn vragen bij het onderzoek doen. En de niet aflatende support van mijn kinderen wil ik hierbij noemen. Veel, heel veel dank, voor jullie allen!

Nu wordt het tijd om dit alles in praktijk om te zetten, om het met Levinas te zeggen: iets van de Ander te ontdekken in het gelaat van die ander en zelf de Woorden van Licht uit te dragen.

Lidy Luinstra
Sauwerd
Juni 2014

Woord vooraf	2
Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
Deel 1 Over het onderzoek	
1.1 Inleiding	6
1.2 De Aanleiding	6
1.3 Relevantie voor het onderzoek	6
1.4 Probleemstelling	7
1.5 Afbakening	7
1.6 Doelstelling in - en van het onderzoek	7
1.7 De onderzoeksvraag en deelvragen	7
1.8 Verantwoording onderzoek en ontwerp	8
Deel 2 Begrippenkader	
2.1 Inleiding	9
2.2 Verpleeghuis	9
2.3 Verzorgingshuis	9
2.4 Het verzorgingshuis en het dorp Warffum	9
2.5 Oorzaak van de sluiting	10
2.6 De bewoners van het verzorgingshuis Warfheem	10
2.7 De kerkelijke gemeente	10
2.8 Samenvatting	11
Deel 3 Literatuuronderzoek	
3.1 Inleiding	12
3.2 Levensloopsychologie van de oudere	12
3.3 Overige kenmerken van de hoge ouderdom uit Rögels	12
3.4 Verlies	13
3.5 Definitie verlies	14
3.6 Ouderen en zingeving	15
3.7 Religie en zin	15
3.8 Verlangen en gemis	16
3.9 Beeldvorming	16
3.2.1 Samenvatting	17
Deel 4 Het praktijk onderzoek	
4.1 Inleiding	18
4.1.2 Keuze onderzoekseenheid	18
4.1.3 Keuze en selectie respondenten	19
4.2 Methode	19
4.2.1 Verantwoording keuze voor interviews	19
4.2.2 Ethische benadering	
4.2.3 Voorbereiding	

4.2.4 Deelvragen	20
4.2.5 Betrouwbaarheid en validiteit	20
4.2.6 Wijze verwerking interviews	20
4.2.7 Beantwoorden van de deelvragen	22
4.3.1 Verwerking topics uit de interviews	24
4.3.2 Indeling in fragmenten	24
4.3.3 Ordening van de labels	24
4.3.4 Uitwerking van de interviewgegevens	24
4.4 Korte beschrijving van de respondenten	26
4.4.1 Aanvullende informatie	28
4.4.2 Informatie Kerkenraad	28
4.4.3 Informatie van de vakcaoch	28
4.4.4 Informatie van de pastorale medewerker	29
4.4.5 Samenvatting	29
Deel 5 Onderzoeksresultaten in samenhang met literatuur en praktijk	
5.1 Inleiding	30
5.2 Kenmerken	30
5.3 Verlies	30
5.4 Ouderen en zingeving	31
5.5 Verlangen en gemis	31
5.6 Beeldvorming	32
Deel 6 Conclusies en aanbevelingen	
6.1 Inleiding	33
6.2 De deelvragen	33
6.3 De onderzoeksvraag	35
6.4 Aanbevelingen	36
Deel 7 Reflecties	
7.1 Inleiding	38
7.2 Reflectie op de methode	38
7.3 Reflectie over de bewoners en de interviews	38
7.4 Theologische/hermeneutische reflectie	39
7.5 Competentie ontwikkeling	39
7.6 Persoonlijke reflectie op het onderzoek	41
7.7 Opbrengst voor het werkveld en de bewoners	41
7.8 Persoonlijke opbrengst	41
Literatuurlijst	42
Bijlagen	
Bijlage 1 Interview 1	43
Bijlage A Labelling deelvragen	50
Bijlage B Labelling Topics	57
Checklist voor verslagen	65

Samenvatting

Dit verslag is het resultaat van een beschrijvend onderzoek naar de betekenis van sluiting van verzorgingshuis Warfheem voor de bewoners in relatie tot de kerkelijke gemeente Warffum.

Het is een hele impact in het leven van deze bewoners geweest om je dorp, het verzorgingshuis en de kerkelijke gemeente te moeten verlaten op je 90^e ste, die ook nog niet eigen keuze is.

De bewonersgroep werd uit elkaar gehaald en 'ieder moest een kant op', zoals een bewoner dat verwoordde. Wat betekent dat voor de relatie met al die vertrouwde gezichten van betrokkenheid van de kerkelijke gemeente?

Of 'verdwijnen' de bewoners ongemerkt en onbedoeld uit beeld en verwateren ze als in een aquarel, waarin de kleuren geleidelijk vervagen en je alleen nog de contouren ziet?

Ik wilde naar een antwoord zoeken en ik heb daarbij gerichte deelvragen gekozen in relatie met de onderzoeksvraag, die bruikbaar waren voor de interviews.

Ik heb literatuur bestudeerd passend bij dit onderzoek en in de situatie waar de bewoners zich bevonden. De kenmerken van de leeftijd van de bewoners zijn tevens onderzocht en beschreven. De interviews heb ik geanalyseerd naar overeenkomsten en verschillen. Vervolgens ben ik de belangrijkste tekstfragmenten langs gelopen en heb ik de topics gelabeld en die ik vooraf had bestudeerd. Deze kwamen overeen met de gevonden literatuur en er kwamen ook nieuwe topics uit.

De conclusies heb ik daarna getrokken en ik wil hiermee tot enkele aanbevelingen komen naar de kerkenraad van de Protestantse gemeente in Warffum.

Onderzoekresultaten

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat de ondervraagde bewoners zich allen verbonden voelen met de kerkelijke gemeente Warffum. Maar ze zijn ook nuchtere Groningers, die beseffen dat niet alles meer mogelijk is. Een verrassende uitkomst was dat enkele bewoners de weeksluiting -dat is een korte viering op vrijdagmiddag- hebben geïntroduceerd naar het verzorgingshuis van Baflo, waar ze overgeplaatst zijn.

Ook wordt er deelgenomen aan kerkdiensten in het verzorgingshuis in Winsum.

Oude ouderen blijken tot meer in staat dan ik vooraf had gedacht en ik moest mijn beeld daarin ook bijstellen.

De onderzochte bewoners houden vast aan hun geloof in God. Dit ondersteund hen in de acceptatie van de huidige situatie en stelt ze in staat telkens op zoek te gaan naar zingeving, ook ná de verhuizing.

Gebleken is dat de kerkelijke gemeente van Warffum over de consequenties die spelen bij een gedwongen verhuizing niet voorbereid is geweest. Deze situatie was en is immers nieuw voor de kerkenraad. Er was geen zicht op, waar de bewoners waren gebleven.

Dit onderstreept dat dit een leermoment is geweest voor de kerk en er zou discussie moeten komen over hoe om te gaan met dit soort situaties.

Onder punt 6.4 bij de aanbevelingen worden een aantal voorstellen gedaan die kunnen helpen in het omgaan van, en met de overgang van de bewoners naar een nieuwe situatie.

Deel 1 Over het onderzoek

1.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat de aanleiding van het onderzoek. Ik beschrijf hierin de situatie waarin de bewoners van verzorgingshuis Warfheem zich bevonden en wat de relevantie voor het onderzoek is. Hoe ik tot de vraagstelling ben gekomen en waarom ik dit als een probleem zie waar ik in de praktijk mee in aanraking kwam. De deelvragen die uit de onderzoeksvraag voortvloeiden, zijn tevens interviewvragen, die ik aan het eind van dit hoofdstuk zal gaan toelichten,

1.2 De Aanleiding

In het studiejaar 2012 - 2013 liep ik stage in de Protestantse Gemeente i.w. (in wording) in het Noord- Groningse dorp Warffum. De predikante van deze gemeente is Ds. dr Heleen Maat en zij werd mijn vakcoach.

Toen ik met de stage begon stelde de vakcoach mij voor om eens met haar mee te gaan naar de viering van het Heilig Avondmaal in het verzorgingshuis Warfheem, die zij daar moest bedienen. Dat was één van haar taken naast het werk in de gemeente, vertelde ze mij. Ik maakte kennis met de bewoners en kon ik even proeven hoe geloof en kerk hier gestalte kregen. De avondmaalsviering heb ik bijgewoond en ik was onder de indruk van de viering. Er heerste een warme sfeer en er was intimiteit.

Ook vertelde ze dat twee vrijwilligers één van de hervormde gemeente en een vrijwilliger van de gereformeerde kerk, om de beurt op vrijdagmiddag de weeksluiting voor de bewoners verzorgden. Deze heb ik eveneens bijgewoond. Het was dezelfde sfeer als bij de viering van het avondmaal; intiem, warm, het ervaren van het transcendente in de familiekamer en er was koffie na de viering.

Toen ik hoorde dat het verzorgingshuis Warfheem met sluiting werd bedreigd, vroeg ik me af wat dit betekende voor de bewoners en de relatie tot de kerkelijke gemeente als het verzorgingshuis zou gaan sluiten.

1.3 Relevantie voor het onderzoek

De vakcoach vertelde dat als verzorgingshuis Warfheem zou gaan sluiten, de bewoners verspreid zouden worden over verzorgingshuizen in de omliggende dorpen van Warffum.

De gemeenschap binnen het verzorgingshuis zou daardoor verdwijnen.

Het sluiten van hun verzorgingshuis hield de bewoners erg bezig. Zij spraken erover met elkaar, met de vrijwilligers en raakten er niet over uitgepraat.

Door te verhuizen komt er verandering in de relatie met de 'oude' kerkelijke gemeente, ook al blijft men lid. Deze relatie met de kerk moet worden losgelaten en dat brengt gevoelens van pijn met zich mee, maar ook het dorp, en Warfheem moesten de bewoners op een dag verlaten. Ik vroeg mij af of de kerkenraad zich wel voldoende gerealiseerd had, wat een impact verhuizen op de bewoners heeft gehad.

Mijn doel was; het beschrijven van wat de sluiting van verzorgingshuis Warfheem voor de bewoners betekend in hun relatie tot de kerkelijke gemeente Warffum. Dit is bij mijn weten nog niet inzichtelijk gemaakt.

1.4 Probleemstelling

Door de sluiting moesten de bewoners gedwongen verhuizen.

Verhuizen betekende voor hen niet alleen vertrekken naar een andere woonplaats, maar had ook consequenties voor het kerkelijk lidmaatschap. Zij worden automatisch overgeschreven naar de nieuwe gemeente waar ze gaan wonen en daar kun je als oudere tegenop zien. Soms kiezen (oudere) gemeenteleden ervoor om lid te blijven van de gemeente in hun vorige woonplaats. De oudere mens is immers geworteld in en gehecht aan de eigen omgeving (Van den Berg, 1984, p 24).

Mensen hebben immers hun historie in de vroegere woonomgeving.

Gaandeweg vroeg ik mij af of de kerkenraad zich wel voldoende gerealiseerd had, wat een impact verhuizen op de bewoners heeft gehad.

Vanuit de bewoners gezien had ik ook vragen; namelijk hebben deze bewoners nog wensen naar hun oude gemeente of zien zij nieuwe mogelijkheden om hun geloof vorm te geven op de nieuwe woonplek en geeft het sluiten van verzorgingshuis Warfheem ook nieuwe kansen?

Zouden de bewoners lid van de 'oude gemeente' blijven, dan kunnen de bewoners verwachtingen hebben naar de gemeente, die in de praktijk niet altijd kunnen worden gerealiseerd. En, ouderen kunnen het daar soms moeilijk mee hebben, met als gevolg teleurstelling. Zowel voor de kerkelijke gemeente als voor de oud-bewoners, kan dit voor beide kanten als een probleem worden ervaren.

1.5 Afbakening

In dit onderzoek kies ik ervoor om vanuit bewonersperspectief naar de betekenis van sluiting te kijken in hun relatie tot de kerkelijke gemeente. Ik doe dat aan de hand van interviewvragen. Ik hoop met de uitkomsten van dit onderzoek de bewoners enigszins tegemoet te komen en hen van dienst te zijn.

Inmiddels wonen alle bewoners van Warfheem op hun nieuwe woonplek in de omgeving van Warffum.

1.6 Doelstelling

- 1 De doelstelling **in** het onderzoek is inzicht krijgen, wat de sluiting van het verzorgingshuis Warfheem voor de bewoners heeft betekend in relatie tot de kerkelijke gemeente.
- 2 De doelstelling **van** het onderzoek is met de uitkomsten tot een aanbeveling te komen naar de kerkenraad. Mogelijk kan de kerkenraad er zijn voordeel mee doen om in de toekomst tot een beleid te komen voor het ouderenpastoraat. Het gedwongen verhuizen wordt onder de aandacht gebracht waar eventueel actie op kan worden ondernomen.

1.7 De onderzoeksvraag en deelvragen

Dit onderzoek moet de volgende vraag beantwoorden:

'Wat heeft de sluiting van verzorgingshuis Warfheem voor de bewoners betekend in relatie tot de kerkelijke gemeente Warffum?

De onderzoeksvraag is enkelvoudig (Van der Donk en Van Lanen 2012, p 125). Om de onderzoeksvraag te beantwoorden heb ik deelvragen opgesteld, die aansluiten bij de onderzoeksvraag. Op de deelvragen probeer ik in de interviews een antwoord te krijgen van de bewoners over verleden, heden en toekomst, in hun relatie met kerk en geloof.

Deelvragen

De onderstaande deelvragen wil ik tevens gebruiken als interviewvragen om de onderzoeksvraag te beantwoorden. De eerste deelvragen uit de onderzoeksvraag verwijzen naar het **verleden**:

Ik wil onderzoeken waarom en in welke mate de kerk belangrijk in het leven van de bewoners is geweest

2. Hoe belangrijk was dat toen u in het verzorgingshuis Warfheem woonde?

Ik wil onderzoeken in welke mate geloof en kerk belangrijk voor hen was in verzorgingshuis Warfheem.

*De volgende vragen verwijzen naar het **heden**:*

3. Hoe zou u zichzelf omschrijven als gemeentelid?

Ik wil onderzoeken hoe de bewoner zichzelf ziet als gemeentelid.

4. Kunt u aangeven op deze tekening hoe u zich betrokken voelt?

Dit is een onderzoeksmethodiek (zie bijlage A. deelvraag 4)

5. Wat merkt u nu van de kerkelijke gemeente?

Ik wil weten in hoeverre de bewoners nog betrokkenheid merken van de kerkelijke gemeente.

6. Wat mist u?

Ik wil weten wat de bewoners missen op hun nieuwe woonplek

*Deze vraag verwijst naar de **toekomst**:*

7. Wat zou u graag nog wensen in relatie met de kerkelijke gemeente in Warffum nu en in de toekomst?

Ik wil weten wat hun wensen zijn en wat ze nog graag zouden willen in relatie met de kerkelijke gemeente

1.8 Verantwoording onderzoek en ontwerp

Dit is een beschrijvend onderzoek (Baarda en de Goede 2009, p 93) met een beschrijvende onderzoeksvraag (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p117).

De onderzoeksvraag is in overleg met de vakcoach opgesteld en de uitkomst van dit onderzoek is specifiek voor oud- bewoners van verzorgingshuis Warfheem.

Om de onderzoeksvraag te verhelderen beschrijf ik de centrale begrippen in deel 2.

In deel 3 beschrijf ik literatuuronderzoek en in deel 4 volgt het praktijkonderzoek.

Deel 5 bevat de onderzoeksresultaten in samenhang met literatuur en praktijk.

De conclusies en aanbevelingen worden in deel 6 beschreven en in deel 7 beschrijf ik mijn reflecties. De literatuurlijst en de bijlagen zijn daarna toegevoegd.

De aanbeveling is voor de kerkenraad van de Protestantse Gemeente i.w. (in wording) te Warffum. Met de uitkomsten van het onderzoek wil ik anticiperen naar de toekomst, met mogelijk nieuwe bruikbare kansen voor het beleid in ouderenpastoraat voor de Protestantse Gemeente i.w. van Warffum.

Deel 2 Begrippenkader

2.1 Inleiding

Om inzicht te krijgen en te begrijpen waar het in mijn onderzoek om gaat, wil ik beginnen hieronder de centrale begrippen beschrijven uit de onderzoeksvraag en wat de betekenis van het verzorgingshuis Warfheem voor de gemeenschap is geweest.

Het verdient uitleg wat het verschil is tussen een verpleeghuis en een verzorgingshuis. Dat is voor de duidelijkheid meegenomen, voor ik overga tot het beschrijven van het verzorgingshuis Warfheem, het dorp, de bewoners, en de kerkelijke gemeente van Warffum. Ook beschrijf ik de ligging van het verzorgingshuis Warfheem en de betekenis van de naam en de oorzaak van de sluiting.

2.2 Verpleeghuis

Een verpleeghuis is bedoeld voor verschillende groepen mensen, van verschillende leeftijden. Mensen die met gezondheidsproblemen te kampen hebben en die langdurig van aard kunnen zijn.

Zorg en verpleging kunnen niet meer langer meer thuis of in een verzorgingshuis worden aangeboden. Zij hebben medische behandeling en verpleging nodig, zoals revalidatie na een beroerte, ongeval, of een chronische ziekte.

Ook zijn er specifieke verpleeghuizen, zoals voor bewoners met dementie. (Bron: L.L. en kennisbank/ verpleeghuis/ verzorgingshuis).

2.3 Verzorgingshuis

Een verzorgingshuis geeft huisvesting aan ouderen, die niet meer zelfstandig kunnen wonen, als gevolg van ouderdom of ziekte. In het verzorgingshuis kunnen bewoners hulp krijgen bij het wassen, kleden, eten en naar bed gaan. Er worden (warme) maaltijden aangeboden. Bewoners hebben een eigen kamer. Een verzorgingshuis is bedoeld voor de lichtere zorg voor de oudere mens. (Bron: L.L en kennisbank/ verpleeghuis/ verzorgingshuis).

2.4 Het verzorgingshuis en het dorp Warffum

Het verzorgingshuis Warfheem staat aan de rand van het centrum van het dorp Warffum en had een capaciteit van 44 eenpersoonskamers en 4 meer persoonskamers.

Warffum ligt op ruim 20 km afstand van de stad Groningen. Op 1 januari 2012 telde het dorp 2360 inwoners.

De naamsbetekenis van het verzorgingshuis 'Warfheem', is afgeleid van de woorden Warf en heem. Heem is een aanduiding van een plaats, en Warf is afkomstig uit het Fries en betekent volksvergadering. Het dorp Warffum ligt op de grootste wierde van Nederland en heeft lange historie.

Bij de middeleeuwse Nederlandse missionaris Liudger (744- 809) horen we de naam Warffum al voorbij komen(bron: www.Warffum.nl).

Warffum heeft jaarlijks een internationaal (volks-)dansfestival genaamd: 'Op Roakeldais'. (Bron: informatie Warffum). Dit festival is mede opgericht door een bewoner van het verzorgingshuis Warfheem. Het verzorginghuis bood werkgelegenheid aan verschillende mensen uit het dorp en de omgeving.

2.5 Oorzaak van de sluiting

De overheid heeft bezuinigingsmaatregelen genomen voor een ander ouderenzorgbeleid voor nu en in de toekomst. Vier van de tien verzorgingshuizen zouden moeten sluiten en is bij dit schrijven in volle gang (bron: www.Nationaalkompas.Nl/bevolking/vergrijzing). Het verzorgingshuis Warfheem werd al enige jaren met sluiting bedreigd. De reden daarvoor was, dat het gebouw niet meer voldeed aan de eisen van deze tijd. Een voorbeeld zijn de smalle gangen met te weinig ruimte om elkaar te passeren zoals met een rollator. Bij calamiteiten zou de veiligheid van de bewoners in het geding kunnen komen. Over een definitieve datum van de sluiting bleven de bewoners lang in het ongewisse. Bovendien werden zij erg onzeker in welk verzorgingshuis ze geplaatst zouden worden. Het verzorgingshuis Warfheem ontkwam niet aan deze maatregel en is vorig jaar eind september 2013 gesloten.

2.6 De bewoners van het verzorgingshuis Warfheem

De bewoners van het verzorgingshuis Warfheem zijn ouderen, die niet meer zelfstandig kunnen wonen vanwege de hoge ouderdom. De zelfzorg is steeds moeilijker geworden en daarom biedt het wonen in een verzorgingshuis verlichting, die ze dan ook als prettig ervaren. De bewoners hebben hun levenlang in het dorp of nabije omgeving hebben gewoond. Zij hebben gemiddeld twee tot tien jaar in het verzorgingshuis gewoond en zijn weduwnaar of weduwe, hebben kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Hun leeftijd varieert van 85- 97 jaar. Van beroep waren zij bijvoorbeeld landarbeider, had een eigen boerenbedrijf, of waren middenstander in het dorp. De meeste bewoners zijn in hun leven lid van een kerk geweest en waren hervormd of gereformeerd. De overige bewoners van Warfheem waren rooms katholiek, doopsgezind, of gereformeerd vrijgemaakt. Het is ook voorgekomen dat een bewoner uit een ander dorp, na een ziekenhuisopname in Warfheem is geplaatst en in Warfheem is blijven wonen. De bewoners uit mijn onderzoek zijn na de sluiting van verzorgingshuis Warfheem, verspreid over de verzorgingshuizen in de dorpen Winsum en Baflo, respectievelijk in verpleeghuis 'de Twaalf Hoven' te Winsum, het verzorgingshuis 'Viskenij' te Baflo en het verzorgingshuis 'Winkheem' te Winsum.

2.7 De kerkelijke gemeente

Het contact vanuit de kerk met het verzorgingshuis is door de jaren heen groot geweest. Volgens de bewoners was de kerkelijke betrokkenheid bij verzorgingshuis Warfheem al sinds de jaren zestig het geval. De pastorale medewerkers hebben ook een groot deel van hun leven in Warffum en omgeving gewoond en ze voelen zich zeer betrokken bij het wel en wee van de bewoners. De kerkelijke gemeente van Warffum is een Protestantse Gemeente in wording. (Hierna i.w. genoemd). Deze gemeente bestaat uit de voormalige hervormde gemeente Warffum en de gereformeerde kerk van Warffum. Dit heeft mede er toe geleid tot samenwerking in het ouderenpastoraat voor het verzorgingshuis Warfheem. De vrijwilligers en de predikante, Ds. Heleen Maat, richtten zich in hun pastoraal werk op alle de bewoners van alle gezindten in het verzorgingshuis. Het pastorale werk bestond uit het bezoeken van de bewoners, het bedienen van het Heilig avondmaal door de predikante. Het verzorgen van de weeksluiting op vrijdagmiddag werd door twee pastorale vrijwilligers gedaan.

Een weeksluiting houdt in dat de week wordt afgesloten in een korte samenkomst met de bewoners. Dat gebeurde op vrijdagmiddag met een korte liturgie van ongeveer 45 minuten en lijkt op een viering in de kerkdienst. Er wordt uit het liedboek gezongen of uit de aloude bundel van Johannes de Heer, er wordt gebeden, uit de Bijbel gelezen, gevolgd door een overdenking en een collecte wordt gehouden. Zowel in de weeksluiting als het vieren van het Heilig avondmaal werden alle bewoners van alle gezindten uitgenodigd. De weeksluiting wordt om de week verzorgd door de beide pastorale medewerkers uit de hervormde gemeente en de gereformeerde kerk.

2.8 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de centrale begrippen beschreven die van belang zijn geweest voor het onderzoek. De verschillen van zorgverlening in het verzorgingshuis en het verpleeghuis zijn daarbij uitgelegd. De naam van het verzorgingshuis is verbonden met de naam van het dorp Warffum en de oorsprong en betekenis ervan zijn weergegeven.

Er is kort ingegaan op de oorzaak en gevolgen van de sluiting van het verzorgingshuis Warfheem. De contacten vanuit de kerkelijke gemeente Warffum van de achterliggende jaren met de predikante en de vrijwilligers, zijn in dit hoofdstuk beschreven.

Deel 3 Literatuuronderzoek

3.1 Inleiding

In dit gedeelte worden de bevindingen uit de literatuur beschreven. Ik heb voor onderwerpen gekozen die passen bij de leeftijdsfase van de bewoners, de situatie waarin zij verkeerden en die van belang kunnen zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Ik ga achtereenvolgens in op een stukje levensloopspsychologie, kenmerken van de hoge ouderdom, verschillende vormen van verlies, ouderen en zingeving, religie en zingeving en tot slot wat beeldvorming betekent.

3.2 Levensloopspsychologie van de oudere

In het boek 'Levensloopspsychologie' van Nelleke Rögels, worden de stadia van de levensloop van de mens beschreven. Ik heb dit boek gekozen omdat het kenmerken van de ouderen beschrijft in de levensloop. Kennis over deze fase is belangrijk voor dit onderzoek en dient hierin meegenomen te worden. Rögels zegt dat de levensloop van de mens verloopt in stadia of fasen, maar in deze begrippen zit verschil. Het begrip stadium verwijst naar een periode in het leven en dat wordt afgesloten. Een fase in de levensloop, kan echter terugkomen, zoals identiteitsontwikkeling en zingeving. In de levensloop onderscheid Rögels drie stadia's in de biologisch volgroeide mens;

1 jong volwassenheid van 22- 40 jaar.

2 volwassenheid van 40- 60 jaar

3 ouderdom, de jonge oudere van 60- 75 jaar en de oudere oudere vanaf 75 jaar.

(Rögels, 2009, p 33).

De oudere mens blikt terug op heel zijn levensloop en dat wordt reminiscentie genoemd. Herinneringen worden opgeslagen als zij indruk maken en emoties oproepen, die het leven markeren als mijlpalen en daarom mogen ouderen graag over het verleden vertellen (Rögels 2009, p 32).

De ontwikkelingspsycholoog Erikson legt vooral op het sociale aspect in de mens de nadruk. Voor hem was de sociaal- culturele achtergrond van belang voor de ontwikkeling van de mens (Rögels, 2009, p 52). Ook de oude Grieken hadden hun visie over vriendschappen; 'Een gelukkig mens heeft vrienden nodig' zei Aristoteles eens, zij halen elkaars 'andere zelf' en het beste in elkaar naar boven (Lange, p 66).

Deze theorie sluit aan bij de onderzochte bewoners die in hun levenlang vriendschappen hebben gesloten, hetzij in het dorp of de kerkelijke gemeente of anderszins.

3.3 Overige kenmerken van de hoge ouderdom uit Rögels.

De bewoners behoren tot de vooroorlogse generatie en zijn geboren tussen 1910- 1930. Zij groeiden op in de economische crisis en maakten een grote werkloosheid mee. Ze waren jong volwassenen in de Tweede Wereldoorlog (Rögels, 2009. P71). Deze groep had een hoog arbeidsethos en was gericht op financiële zekerheid, ze waren spaarzaam en leefden over het algemeen in soberheid.

Fysieke aanleg en een gezond leefpatroon spelen een rol en maakt dat mensen ouder worden. Dit komt echter niet vanzelf. Daar is het volgende voor nodig: comfort (voedsel, geld, goede behuizing), stimulatie, affectie, gedragsbevestiging en status. Als er aan deze basisbehoeften wordt voldaan, dan neemt het welbevinden toe (Rögels, 2011, p 228).

Ook is het aantal eeuwelingen de laatste decennia enorm gegroeid (Rögels, 2009, p 174). Zij hebben een aantal kenmerken die onderzocht zijn door Beard (1991, Rögels, 2009, p 174). De mensen in deze onderzochte groep hielden in gezonde mate van zichzelf, ze hielden van het leven én van mensen en zien oud worden als een natuurlijk proces. Meer persoonskenmerken van de onderzochte groep uit dit onderzoek waren:

- Een positieve en toekomstgerichte levenshouding,
- De zonnige kant van het leven zien, ervan uitgaan dat er betere tijden komen en uit alles het beste uit halen.
- Ze leven in een vast ritme met goede gezondheidsgewoonte en matigheid.
- *Geloven in God, in zichzelf en de naaste* en hebben een goed ontwikkelde *identiteit*, ze durven en kunnen nog *eigen keuzes* te maken.
- Ze zijn goed in het opbouwen en onderhouden van persoonlijke en inter-persoonlijke relaties.
- Zij willen *nog iets betekenen* voor anderen en vinden maatschappelijke organisaties en bewegingen belangrijk.

‘Ouderdom vraagt om door de oudere zelf, beaamt te worden’ (Andriessen, H, 2009, p53). Daar klinkt aanvaarding in door en dat moet de oudere mens zelf doen. Wie hoort ‘dat hij nu echt oud begint te worden’, weet dat wel van zichzelf’, schrijft Andriessen. ‘Een mens ervaart op een gegeven moment zelf dat hij oud is geworden en dat stelt hij zelf vast’, ‘Net zoals een kind op een gegeven moment ontdekt dat hij geen kind meer is en dat ook zelf vaststelt (Andriessen, H, 2009, p 54)’.

Deze theorie sluit aan bij de onderzochte bewoners omdat het aansluit bij de kenmerken van hun leeftijd.

3.4 Verlies

Er zijn vele vormen van verlies. Daarom heb ik gekozen verlies van meerdere kanten te bestuderen en in theoretisch kader te zetten voor het onderzoek.

Ik heb meerdere auteurs geraadpleegd om te kijken wat zij beweren over het begrip verlies, die ik hieronder beschrijf.

Hoogleraar Sociale Gerontologie Theo van Tilburg, van de Vrije Universiteit van Amsterdam, zegt bij zijn aanvaarding van het hoogleraarschap:

‘De wijze waarop de oudere met verlies omgaat, wordt ook sociaal en cultureel bepaald, en bij het bereiken van een hoge leeftijd gaat verlies steeds meer overheersen’.

‘Verlies staat in de ouderdom centraal’, dat zegt ook de invloedrijke Duitse gerontoloog Baltes (1999). Baltes deelt verlies in twee thema’s: het *biologisch* bepaald functieverlies, zoals niet meer goed kunnen lopen en het tweede: het *sociaal bepaald cultureel* verlies: het verlies aan sociale rollen. Deze twee verliezen worden in zijn visie als twee soorten verliezen van ouderdom genoemd. ‘Het verlies aan sociale rollen, en sociale contacten, is namelijk verlies van ‘sociaal kapitaal’ (oratie Theo van Tilburg, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005). In een artikel over het sluiten van verzorgingshuizen schrijft Trouw (4 april 2014: ‘Mensen ervaren verdriet en ongemak en mijn beeld is dat er te weinig aan gedaan wordt om dat te voorkomen’ Dat zegt Wilna Wind, directeur van patiënten federatie NPCF, die een meldpunt

heeft opgericht over Verplichte Verhuizing. 'Ouderen zijn bang om hun sociale contacten kwijt te raken en de afstand met familie is groter geworden en daar gaan de klachten over bij het sluiten van verzorgingshuizen.

Ik heb dit gedeelte uit de theorie gekozen omdat het een aansluiting is bij fysieke functie verliezen, sociale rolverliezen en verlies aan sociale contacten van onderzochte bewoners uit mijn onderzoek.

3.5 Definitie verlies

Herman de Mönnink is psycholoog en hij heeft een boek geschreven over verschillende aspecten van verlies. In zijn boek 'Verlieskunde', staat een definitie over verlies:

'De waarneming dat een geliefd onderdeel van je leven ten einde is zoals het verlies van je geliefde, van je relatie, van je geestelijke vermogens, van je gezondheid, van je baan, van een geliefd dier of een object' (de Mönnink, 2008, p 37). De Mönnink deelt verlies in drie levenssegmenten:

- Fysieke verliezen; door gezondheidsverlies door ziekte, functieverlies door amputatie tot verlies van alles door het eigen sterven.
- Psychische verliezen; vaststellen van een psychische stoornis, ontwrichting door trauma's, persoonsveranderingen door de normale levensloop of door dementering.
- Sociale verliezen; in relationeel opzicht, door overlijden, scheiding, verlies van werken op schoolgebied, verlies van ouderschap door miskraam, doodgeboorte of handicaps van kinderen. Het verlies van huis en haard door brand, verhuizing en verlies van objecten.

Als verlies betrekking heeft op meerdere facetten in het bestaan wordt dit meervoudig verlies genoemd (de Mönnink, 2008, p41).

Met geanticipeerd verlies bedoeld de Mönnink, dat iemand zich van te voren kan instellen op een verlies. Zoals een naderend stervensproces of een geplande verhuizing. De voorbereiding geeft mensen de mogelijkheid er naar toe te leven en bewust *afscheid van elkaar, en van het object* te nemen. Dat wordt een *'transitie'* periode genoemd als een brug tussen twee toestanden (de Mönnink, 2008, p46).

Ik heb de definitie van verlies uit het boek 'Verlieskunde' gekozen, omdat dit aansluit bij de soorten verliezen van de onderzochte bewoners. Het begrip transitie is van toepassing voor de situatie waarin de bewoners zich in bevonden en konden anticiperen op hun verhuizing.

Een ander begrip over verlies wordt in het boek van Lindijer geduid als kwijtraken. 'Voor de oudere mens heeft het woord verlies de betekenis van *'kwijtraken'* (Lindijer, 1999, p 84). Kwijtraken in betekenis van inleveren. Ganzevoort schrijft ook over verlies. Hij ziet verlies als een levensgebeurtenis, die een 'Important life event' (ILE) wordt genoemd, waarin de volgende factoren van belang zijn:

- de mate van aanpassing die nodig is
- de duur van de gebeurtenis
- de wenselijkheid van de gebeurtenis
- de voorspelbaarheid van de gebeurtenis
- de beheersbaarheid van de gebeurtenis (Ganzevoort en Visser, 2007, p 291).

Het begrip kwijtraken en de formulering van verlies als een levensgebeurtenis sluit mijns inziens het beste aan de situatie van de bewoners van Warfheem.

3.6 Ouderen en zingeving

Ik heb Rögels, Andriessen en Ganzevoort als auteurs gekozen, voor het bestuderen van zingeving omdat zingeving een belangrijk onderwerp is en aansluit bij de onderzochte bewoners.

'Zingeving is een procesmatig gebeuren waarbij het individu betekenis en waarde toekent aan het eigen leven in zijn totaliteit of aan aspecten van het eigen leven en dat mede tot stand komt in de interactie van het individu met zijn omgeving' (Rögels, 2009, p. 232).

Bij Rögels verwijst zingeving naar het begrip 'kwaliteit van leven', naar de eigen actieve rol van het individu in het proces en gebeurt in interactie met de omgeving (Rögels, 2009, p. 232). De mens wordt door zijn omgeving beïnvloed, en omgekeerd beïnvloed de mens de omgeving. Zingeving is niet een eenzijdig proces, maar het is een wisselwerking tussen beiden (Rögels, 2009, p. 234).

De vraag naar zin wordt onderscheiden in 'alledaagse zin' en 'tweede zin vragen' (Rögels, 2009, p. 233). Als aan de eerste zin van het leven verlies wordt geleden, zoals het overlijden van een partner, een kind, of verlies van werk, ziekte, kinderen gaan het huis uit, pensionering of een andere levensgebeurtenis, dan zal een herschikking plaatsvinden in het leven en gaan mensen op zoek naar de 'tweede zin' van het leven met de zinvraag; 'Wat was het doel in het leven en waarom zijn we hier op aarde? Zingeving verandert ten gevolge van ingrijpende gebeurtenissen in het leven.

In het boek van Andriessen 'Staan in het einde' geeft hij deze onderstaande bewering over zingeving: *'De eerste zin, de 'alledaagse zin' heeft betrekking op de vervulling van ons verlangen in de dingen die ons dagelijks bezig houden. Lichamelijk, psychisch en sociaal gemis, maar het kan ook een verlangen zijn naar dingen van de geest; een goed gesprek, literatuur, of kunst, en staat het 'ik' op de voorgrond'* (Andriessen, 2009, p. 39).

In de tweede zin, gaat het over ons zelf, over het grote Geheim, over mijn bestemming en mijn opdracht in de wereld. In de eerste zin, geef ik zin aan het leven. In de tweede zin ontvang ik, aldus Andriessen. *'Maar, dat vraagt om te worden gezien in de dingen die we in de eerste zin aantreffen: Vervulde- en onvervulde verlangens, blijde en droeve dingen, het zien van een kunstwerk, het horen van muziek. Zin moet ons door de dingen, door de situatie, door anderen en het andere, geschonken worden'* (Andriessen, 2009, p. 40).

3.7 Religie en zin

In het boek van Ganzevoort en Visser wordt het volgende over zingeving beweerd:

Ganzevoort beweert dat ouderen die vroeger religie en de kerk de rug toekeerden, houden zich in de ouderdom weer bezig met levensvragen, zin en de waarde van de traditie waarin ze opgroeiden en die ze loslieten. Zij herontdekken de verhalen uit de Bijbel en ervaren zichzelf als opgenomen in een groter geheel (Ganzevoort en Visser, 2007, p 283).

Ricoeur (1960) noemt deze levenshouding de 'tweede naïviteit', de oudere kent de blik op de werkelijkheid die niet in de greep te krijgen is. Met dit inzicht wordt meer oog voor de diepere betekenis van oude verhalen, symbolen en riten verkregen. Sommigen vinden dan de weg naar de kerk terug om zich daar nu anders aan te binden (Ganzevoort en Visser, 2007, p 284). 'Religie geeft zin en betekenis aan het bestaan van de mens. De levensvragen

worden erdoor beantwoord, waartoe het leven dient en wat er volgt na de dood' (van Baalen, Mens en Religie, p 17).

3.8 Verlangen en gemis

In dit gedeelte wordt beschreven wat de auteurs Ganzevoort en Andriessen beweren over de betekenis van verlangen en gemis. Ik heb hiervoor gekozen omdat dit onderwerp aansluit bij de leeftijd en de situatie van de onderzochte doelgroep,

'Er is een verlangen naar iets of iemand en we worden ermee geconfronteerd, maar er is geen weg terug. Het is een spanning tussen de feitelijkheid van dat tekort en is gericht op verandering van dat tekort (Ganzevoort en Visser, 2007, p388). Verlangen legt dus een verbinding tussen het verleden, waardoor het gemis ontstond, -naar wat is weggenomen - en dat wordt in het heden beleefd. Het verlangen zelf, -bemiddeld tussen gemis en vervulling- is erkenning van dat gemis, en wat de persoonlijke betekenisgeving ervan is geworden (Ganzevoort en Visser, 2007, p388).

'In ons verlangen zijn we uit op levensgeluk, maar kunnen we ook niet zeggen waar dit geluk nu echt te vinden is' (Andriessen, 2009, p 32). Het levensgeluk is ongrijpbaar.

Als in het heden verlangen beleefd wordt, wordt zowel het verleden als de toekomst present gesteld. Het verlangen krijgt een transcenderende werking en dat vraagt de feiten van het verlies te erkennen. Dat is een realistische kijk op het leven en brengt aanvaarding met zich mee zoals het leven eenmaal is (Ganzevoort en Visser, 2007, p389). In theologie is verlangen een zoektocht naar God, naar vrede, bevrijding, en gerechtigheid. Of zoals Augustinus het eens zei: 'Ons hart is onrustig en verlangt naar God' (Andriessen, 2009, p 35).

3.9 Beeldvorming

In dit gedeelte worden de bevindingen beschreven wat de auteurs Van Tilburg en Rögels beweren over de betekenis van beeldvorming. Ik heb voor Van Tilburg gekozen omdat hij hoogleraar is in de gerontologie met zijn uitspraak: 'Het beeld dat wij hebben over ouderen is veranderd'. 'In de jaren vijftig dachten we bij een oudere, aan een versleten oude man of vrouw. Nu zijn we ruim vijftig jaar verder, en veel ouderen hebben nog een fors en gezond aantal jaren voor zich. Het begrip 'ouderen' is in die visie opgeschoven in leeftijd. De alleroudsten, of kwetsbare ouderen zien we als een aparte groep, die mogelijk 'de echte ouderen vormt' (bron: oratie Theo van Tilburg, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005). Rögels beweert dat beeldvorming een evaluatieve of affectieve gedachte is, die verwijst naar gevoelens over een object en dat wordt *attitude* genoemd. Beeldvorming is ook cognitief proces en verwijst naar meningen, veronderstellingen over een object of persoon en dat wordt *beliefs* genoemd. Beeldvorming geeft ons nuttige functie; het ordent informatie, het geeft inzicht in de sociale werkelijkheid en beheerst die en het schept orde.

Ik heb voor de kerngedachte beeldvorming gekozen omdat beeldvorming bij groepen -en dus ook bij de onderzocht bewoners- voortdurend zal moeten worden bijgesteld.

3.2.1 Samenvatting

De ouderdom is in theorie ingedeeld in jonge en oude ouderdom. De oude ouderen waarin het in dit onderzoek om gaat zijn 75 jaar en ouder. Zij hebben in hun leven vele verliezen meegemaakt. Verlies heeft vele vormen en is daarin te onderscheiden. Een voorbeeld daarvan is een objectverlies. Het sluiten van het verzorgingshuis Warfheem is een voorbeeld van objectverlies. Andere vormen zijn sociale verliezen, zoals het overlijden van een partner en familieleden. Het is verlies aan sociaal kapitaal en die zijn ze kwijt geraakt. Zingeving is een procesmatig gebeuren en kent zijn onderscheid in alledaagse zin en de tweede zin: zingeving aan het leven. Als alledaagse zin verstoord wordt, gaan mensen zoeken naar de tweede zin van het leven. Een mens blijft verlangen en zoekt zijn levensgeluk, de oudere weet van aanvaarding en het besef dat het leven eindig is. Het beeld van de ouderen is niet meer als die van veertig jaar terug als een oude man of vrouw en daarmee is het begrip oudere opgeschoven in leeftijd.

Deel 4 Het praktijkonderzoek

4.1 Inleiding

In dit gedeelte wordt beschreven hoe het onderzoek in de praktijk is uitgevoerd.

Daarbij geef ik verantwoording over de keuze van mijn onderzoekseenheid en selectie van de respondenten en de methode. Ik verwijs hierbij naar de referenties aan het eind van dit hoofdstuk met een korte beschrijving van de individuele respondent¹, zodat de lezer zich enigszins een beeld kan vormen van de onderzochte respondenten. Tevens is toegevoegd aanvullende informatie vanaf 4.4, p. 26 tot en met 4.4.4, p 29.

4.1.2 Keuze onderzoekseenheid

In dit praktijkonderzoek gaat het om een groep van vijf verzorgingshuisbewoners, die het afgelopen jaar gedwongen moesten verhuizen, wegens de sluiting van het verzorgingshuis Warfheem. Dit is een bezuinigingsmaatregel van de overheid en gebeurt overal in Nederland en daarom heb ik deze bewoners gekozen voor mijn onderzoek.

De respondenten zijn oude ouderen op zeer hoge leeftijd in de leeftijd vijftientig tot zeven -en negentig jaar. Zij hebben gemiddeld van twee tot tien jaar in het verzorgingshuis Warfheem gewoond voordat verzorgingshuis Warfheem ging sluiten.

De respondenten zijn in het voorafgaande jaar van de sluiting, in de omliggende dorpen van Warffum komen te wonen waar plaats voor hen was. Deze verzorgingshuizen zijn:

Verzorgingshuis 'Viskenij' in Baflo, verzorgingshuis 'Winkheem' in Winsum en verpleeghuis 'de Twaalf Hoven' in Winsum.

De respondenten wonen op dit moment (maart '14) gemiddeld van een half jaar tot een jaar in hun 'nieuwe' verzorgingshuis en zijn allemaal kerkelijk betrokken, de een in wat meerdere mate dan de andere. Allemaal hebben ze het grootste deel van hun leven in Warffum gewoond. Ze zijn er geboren en getogen, hebben in Warffum gewerkt en hebben hun sociale contacten in het dorp gekregen en deze opgebouwd. Eén ondervraagde respondent is op latere leeftijd in het dorp Warffum - in Warfheem- komen wonen. Hieronder geef ik in schema een kort overzicht van de geïnterviewde respondenten.

Respondent	Man/ vrouw	Leeftijd	Burgerlijke staat	Kerklidmaatschap	Huidige Woonplaats
S	man	92 jaar	weduwnaar	Gerefomeerd/ PKN Winsum	Winsum
H	vrouw	92 jaar	weduwe	Gerefomeerd/ PKN Warffum	Winsum
B	vrouw	96 jaar	weduwe	Gerefomeerd/ PKN Warffum	Baflo
R	vrouw	85 jaar	weduwe	Hervormd/ PKN Warffum	Baflo
P	vrouw	97 jaar	weduwe	Gerefomeerd/ PKN Warffum	Winsum

¹ Hier kan ook bewoner worden gelezen

4.1.3 Keuze en selectie respondenten

In overleg met de vakcoach heb ik de bewoners geselecteerd die in aanmerking kwamen voor de interviews. Bewoners die zich betrokken voelen bij de kerkelijke gemeente en die goed hun gevoelens en gedachten konden verwoordden.

Belangrijk zijn de sociale contacten en de vriendschappen geweest die uit de kerkelijke gemeente zijn voortgekomen en zijn meegenomen in dit onderzoek.

Om er achter te komen waar de bewoners naar toe zijn verhuisd, heb ik familie gebeld, die ik van de stage kende en gevraagd of hun vader of moeder qua hun gezondheid, nog aan een interview zouden kunnen deelnemen. Dezelfde vraag heb ik aan de verzorging en verpleging gesteld. Het antwoord was dat ze daar prima toe in staat waren. De respondenten zijn oude ouderen in de leeftijd 85 tot 97 jaar.

4.2 Methode

- *4.2.1 Verantwoording keuze voor interviews*
- *4.2.2 Ethische benadering*
- *4.2.3 Voorbereiding*

4.2.1 Verantwoording keuze voor interviews.

Ik wil een beschrijvend onderzoek gaan doen aan de hand van half open- en gedeeltelijk gestructureerde interviewvragen (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p 117). De antwoorden op de deelvragen moeten leiden tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

Ik heb gekozen om alle deelvragen (lees interviewvragen), aan de respondenten te stellen. Het kwam voor dat ik tijdens het interview, de vragen anders moest gaan stellen. Als de vraag niet goed begrepen werd, vereenvoudigde ik de vraag, of ik moest ze herhalen, wilde ik een goed beeld krijgen van de bewoners. Hun beleving over de sluiting van het verzorgingshuis, in de relatie tot de kerkelijke gemeente Warffum was immers belangrijk. Er is een voorbeeld interview in dit verslag opgenomen (Zie bijlage 1).

4.2.2 Ethische benadering

Alle bewoners doen op vrijwillige basis aan het onderzoek mee en zijn eerlijk vooraf geïnformeerd over de bedoeling en werkwijze van dit onderzoek.

De respondenten hebben misschien baat bij de uitkomsten. Deze worden op een eerlijke en onherkenbare wijze verwerkt. Gegevens worden niet openbaar gemaakt aan derden, tenzij de bewoner erin toestemt (Baarda en de Goede, 2009, p 32).

Een voorbeeld hiervan is dat ik om toestemming voor het interview moest vragen aan de zorginstelling met het oog op de privacywet. De respondent moest hiervoor tekenen en ik moest de handtekening van deze bewoner overhandigen aan de directie. Bovendien heb ik toestemming gevraagd aan de familie, vanwege de kwetsbaarheid van de doelgroep.

4.2.3 Voorbereiding

Alle respondenten worden op hun eigen kamer geïnterviewd. Hiermee wil ik hen een gevoel van veiligheid bieden, privacy waarborgen en interesse tonen in het verzorgingshuis waar ze nu wonen. De bijbehorende deelvragen zijn vooraf opgesteld en meegenomen.

Van te voren heb ik op de kamerdeur een A4'tje geplakt met het opschrift; 'Niet storen interview' en de tijd die ik dacht nodig te hebben. De reden was om het onverwacht binnenlopen tegen te gaan, zodat het interview ongestoord afgenomen zou kunnen worden

Ook heb ik vooraf aangegeven dat mijn bezoek geen pastoraal bezoek was, maar dat het om een interview ging ten behoeve van mijn onderzoek.

4.2.4. Deelvragen

Deelvraag 1. Hoe belangrijk is de kerkelijke gemeente van Warffum in uw leven geweest?

Ik wil onderzoeken waarom en in welke mate de kerk belangrijk in het leven van de bewoners is geweest.

Deelvraag 2 Hoe belangrijk was dat toen u in het verzorgingshuis Warfheem woonde?

Ik wil onderzoeken in welke mate geloof en kerk belangrijk voor hen was in verzorgingshuis Warfheem.

Deelvraag 3 Hoe zou u zichzelf omschrijven als gemeentelid?

Ik wil onderzoeken hoe de bewoner zichzelf ziet als lid gemeentelid.

Deelvraag 4 Kunt u aangeven op deze tekening hoe u zich betrokken voelt?

Dit is een onderzoeksmethodiek (zie bijlage)

Deelvraag 5 Wat merkt u nu van de kerkelijke gemeente? (een jaar na de sluiting)

Ik wil weten in hoeverre de bewoners nog betrokkenheid merken van de kerkelijke gemeente.

Deelvraag 6 Wat mist u?

Ik wil weten wat de bewoners missen op hun nieuwe woonplek.

Deelvraag 7

Wat zou u graag nog wensen in relatie met de kerkelijke gemeente in Warffum nu en in de toekomst.

De uitwerking van de bovenstaande deelvragen kom ik in 4.2.6 op terug.

4.2.5 Betrouwbaarheid en validiteit

Van de onderzochte bewoners heb ik één bewoner beter leren kennen door de serie pastorale gesprekken in het laatste studiejaar.

De andere bewoners kende ik oppervlakkiger en ik heb hen ontmoet in de weeksluiting en daarna heb ik met ze koffie gedronken. Dat gaf al een zekere bekendheid en vertrouwdheid met elkaar. Aan het begin van het interview heb ik de anonimiteit van de bewoners benadrukt en mijn bedoeling van het onderzoek nog eens uitgelegd. Ik heb de bewoners de voice recorder laten zien, en we hebben even 'proefgedraaid'. Ik heb toegezegd dat ik ze het uitgewerkte interview zou overhandigen als mijn onderzoek was afgerond.

In de interviewvragen gaat het om het benoemen van gevoelens, beleving en ervaring van de situatie (Baarda en de Goede, 2009, p95). De antwoorden zullen hopelijk leiden tot een antwoord op de onderzoeksvraag.

4.2.6 Wijze verwerking interviews

De interviews heb ik stuk voor stuk allemaal uitgeschreven. Ik heb daarna een methode gevonden om de antwoorden op de deelvragen in kaart te brengen en te labelen aan de hand van een schema van Van der Dong en van Lanen, p 251.

Dit was voor mij een geschikte methode om de vragen horizontaal naast elkaar te zetten en deze te analyseren. De deelvragen heb ik voor eigen duidelijkheid een kleur gegeven. De antwoorden van de deelvragen uit de interviews zijn kort in de kolommen eronder geschreven en op deze manier in kaart gebracht. Elke deelvraag werd apart behandeld en geanalyseerd. Per deelvraag heb ik de reden van de vraag bovenaan het schema genoteerd.

Mijn bevindingen zijn in de laatste kolom geschreven en onderaan het schema bevindt zich een korte toelichting op het antwoord.

Op deze wijze ben ik te werk gegaan en heb ik de antwoorden van de deelvragen gerubriceerd en gelabeld. Dat gaf mij inzicht en overzicht, in overeenkomsten en verschillen van de antwoorden. Hieronder bevindt zich een voorbeeld van het gebruikte schema. De overige zijn als bijlage toegevoegd (*Zie bijlage A*).

Deelvraag1. Hoe belangrijk is de kerkelijke gemeente van Warffum in uw leven geweest?

Ik wil onderzoeken waarom en in welke mate de kerk belangrijk in het leven van de bewoners is geweest.

Antwoord 1 Respondent S	Antwoord 2 Respondent H	Antwoord 3 Respondent B	Antwoord 4 Respondent R	Antwoord 5 Respondent P	Bevindingen
Bijlage 1	Bijlage 2	Bijlage 3	Bijlage 4	Bijlage 5	
Ik was wel actief (S 12) <u>Heel belangrijk</u> <u>Kerkenraads</u> lid Generatie op Generatie (S 12, S 13)	Mijn <u>hele</u> <u>leven</u> ben ik <u>lid v.d. kerk</u> geweest. (H 3)	<u>Lid v.d. Kerk</u> <u>in Warffum</u> gebleven, <u>ds kent mij</u> , vriendinnen v.d. gemeente <u>zoeken mij</u> <u>op</u> . (B 10)	Onze hele <u>familie was</u> <u>Hervormd</u> en dat werkt door tot in de genen. Dan <u>hoor je</u> <u>bij de</u> <u>Kerk, je bent</u> <u>gedoopt</u> . (R38)	Heel belangrijk, <u>het 1^e</u> <u>belangrijkste</u> <u>in mijn leven</u> (P 13)	Van het belangrijkste tot heel belangrijk en 'gewoon' lid gebleven, - ds kent mij - doop+ gemeentelid generaties lang.

Toelichting

De belangrijkheid van de kerkelijke gemeente varieert per ondervraagde.

Een respondent is kerkenraads lid geweest, anderen zijn gemeentelid van de oude gemeente Warffum. Het bij de kerk horen ervaart men als belangrijk. Sociale contacten zijn door de kerkelijke gemeente Warffum ontstaan en oude vrienden van de gemeente komen hen nog opzoeken. Doordat het merendeel van de respondenten aangeeft dat de kerk een belangrijke plaats in hun leven innam, komen die antwoorden overeen.

4.2.7 Beantwoorden van de deelvragen

In deze paragraaf wordt een samenvatting van de uitkomsten van de antwoorden op de deelvragen van de interviews weergegeven.

Deelvraag 1

Hoe belangrijk is de kerkelijke gemeente van Warffum in uw leven geweest?

De antwoorden van de respondenten op deelvraag 1 zijn behandeld bij 4.2.6 en de uitkomsten zijn in de toelichting beschreven.

Deelvraag 2

Hoe belangrijk was dat voor u toen u in het verzorgingshuis Warfheem woonde?

Alle bewoners geven aan dat de weeksluiting in het verzorgingshuis voor hen heel belangrijk was. De weeksluiting werd uitgedrukt in woorden als intiem, warm en waardevol. Als in een kleine geloofsgemeenschap werd het geloof beleefd in bijvoorbeeld het samen zingen en samen bidden. Een respondent vermeldde dat de kerk met de weeksluiting opnieuw in haar leven is gekomen. Het was een wekelijkse terugkeer: op vrijdag middag weeksluiting, wat hoorde bij het leven van de gelovigen in het verzorgingshuis Warfheem. Ook het samen koffie drinken na de dienst, werd ervaren als belangrijk om elkaar te ontmoeten en wat na te praten.

Deelvraag 3

Hoe zou u zichzelf omschrijven als gemeentelid?

Deze vraag wordt beantwoord door een respondent, die zichzelf ziet als een actief lid van de gemeente en beweert van twee kerken lid te zijn (= vermoedelijk donateur van de oude gemeente L.L.). Andere uitspraken zijn; meelevend lid, lid van de kerk en lid van vrouwenvereniging geweest, het erbij horen bij de gemeente en zich met God verbonden te weten, wordt genoemd. Dooplid zijn, niet zoveel met de kerk hebben, maar toch geloven en andere ideeën te hebben over geloven, zegt een respondent. Het onbekend zijn in de nieuwe gemeente vind één respondent niet fijn en wil daarom niet overgeschreven worden naar de nieuwe gemeente.

Deelvraag 4

Kunt u aangeven op deze tekening hoe u zich betrokken voelt?

Om het interview wat speelser te maken heb ik er voor gekozen een deelvraag visueel te maken. Daarom heb ik een van de deelvragen in een tekening gezet. De reden is dat bewoner bij deze vraag kan aanwijzen hoe hij zichzelf ziet in de betrokkenheid met de kerkelijke gemeente en of dat veranderd is na de sluiting van het verzorgingshuis Warfheem. (Zie bijlage A).

De grote rondjes op de tekening verbeelden de gemeente. Binnenin staat een klein rondje, die de bewoner verbeeld. De kleine rondjes, 'de bewoners', kunnen verschuiven binnen de grote cirkel van de gemeente. Deze methode kan helpen in het verwoorden gevoelens en is hierbij een hulpmiddel. Voelt de bewoner zich nog betrokken, half betrokken, of voelen ze zich randbetrokken? De pijlen geven de betrokkenheid en richting aan bij de gemeente naar de bewoner, maar natuurlijk is dit ook andersom. Door een vraag visueel te maken, kan het gemakkelijker zijn om tot een antwoord te komen op de deelvraag.

Deelvraag 5

Wat merkt u nu van de kerkelijke gemeente? (een jaar na de sluiting)

De respondenten antwoorden van geen bezoek, tot gemiddeld één bezoek van de kerkelijke gemeente van het afgelopen jaar. De pastorale medewerker of een ouderling heeft hen bezocht. Het ontvangen van het kerkenblad wordt een paar keer genoemd. Er is bezoek geweest rond Sinterklaas en Kerst van de gemeente, Ook is een respondent gevraagd om zich te laten overschrijven naar de gemeente waar ze nu woont, maar ze heeft dat geweigerd. Oude vrienden vanuit de kerkelijke gemeente komen nog wel eens langs.

Deelvraag 6

Wat mist u?

De bewoners geven aan dat ze een geloofsgesprek missen en het samen bidden prettig zouden vinden met iemand van de kerkelijke gemeente Warffum. De weeksluiting werd als een gemis ervaren in de nieuwe zorginstelling.

Drie bewoners van verzorgingshuis Warfheem hebben in hun nieuwe verzorgingshuis de weeksluiting geïntroduceerd. De betekenis van de weeksluiting was daar onbekend en is in een vergadering met de directie uitgelegd.

Enkele respondenten willen graag contact blijven onderhouden met de oude kerkelijke gemeente Warffum, en willen graag op de hoogte blijven met de ontwikkelingen in de gemeente.

De bewoners die nu in verschillende dorpen wonen, zeggen het contact met de kerkelijke gemeente, en het dorp Warffum als gemis te ervaren.

Deelvraag 7

Wat zou u graag nog wensen in relatie met de kerkelijke gemeente in Warffum nu en in de toekomst?

De wens van een van de respondenten is de nieuwste ontwikkelingen van de kerk te willen meemaken en dat er iets meer belangstelling, dan wel contact is naar de oude Warfummers. Bezoek van de kerk wordt overwegend op prijs gesteld. Er hoeft volgens een andere respondent niet altijd over het geloof gepraat te worden, terwijl een ander dat wel graag zou wensen. Een respondent geeft aan dat jonge mensen meer onderwezen moeten worden in de Bijbel. Weer een ander geeft aan geen verplichtingen te willen hebben en wil graag op zichzelf blijven. Een heel oude bewoner geeft aan geen wensen meer te hebben en heeft aanvaard waar ze nu woont.

4.3.1 Verwerking topics uit de interviews

4.3.2 Indeling in fragmenten

Bij het uitwerken van de interviewgegevens heb ik opvallende fragmenten onderstreept. Hiermee kwam ik de belangrijkste topics op het spoor. Enkele topics kwamen overeen met de bestudeerde literatuur, zoals verlies, zingeving, verlangen en gemis. Tijdens dit proces kwam ik tot de ontdekking dat er nieuwe topics naar voren kwamen die een belangrijke en waardevolle toevoeging zijn voor dit onderzoek.

4.3.3 Ordening van de labels

Ik heb alle topics gelabeld en in een schemagezet (Zie bijlage B). De volgende stap was om de topics met de bijbehorende labels van alle interviews samen te vaten. Dit werd de basis voor het analyseren van de topics en het trekken van conclusies uit de interviews.

4.3.4 Uitwerking van de interviewgegevens.

In deze paragraaf worden aan de hand van de topics de uitkomsten van de interviews weergegeven.

Verlies

Alle respondenten hebben verlies genoemd. Dit verlies kwam op verschillende manieren in de interviews naar voren. Verlies wordt geduid als in het gemis van geestelijke gespreksvoering en van het geen bezoek krijgen van de kerk. Verlies wordt geduid als *'het niet meer kunnen vatten', zoals het nu gaat in de kerk. 'Het uit elkaar gaan van de bewonersgroep, het missen van je vriendin, waar je jarenlang mee opgetrokken hebt en die naar een ander verzorgingshuis moest.'* Het missen van de weeksluiting en het intieme ervan, in een kleine gemeenschap in de familiekamer en daarna koffiedrinken voor de ontmoeting met elkaar. Verlies van het overlijden van dierbaren worden genoemd en het verlies van eigen dorp en het gedwongen verhuizen.

Ontheemd

Vier respondenten hebben ontheemd genoemd. De meesten zijn geboren en getogen in Warffum en zijn daar altijd naar de kerk geweest. Herkenning van de dorpsbewoners, die ze niet hebben in hun nieuwe omgeving. Ze zijn onbekend met de leefwereld en omgeving van de nieuwe bewoners en ze kennen het dorp niet.

Heimwee

Alle respondenten hebben heimwee genoemd. Van een beetje, - naar we gaan weer naar Warfheem, als dat open zou gaan. Ze geven aan heimwee te hebben naar de weeksluiting en het intieme ervan en hebben heimwee naar elkaar. Ook missen ze de mooie gesprekken met de Warfummers, zei een van de respondenten. Heimwee wordt ook uitgedrukt in: *'wanneer gaan we weer naar huis'*.

Verlangen

Alle respondenten hebben een verlangen. Dat uit zich in het verlangen naar God, het erbij horen bij de kerkelijke gemeente, en het missen van de kerkelijke gemeente. Het geloof moet uit jezelf komen, dat is een verlangen zegt een respondent. Er is verlangen naar dat jonge mensen meer onderwezen moeten worden in de Bijbel. Verlangen om geloof te delen

met een kamerbewoner, die Warfummer is, maar geen kerkelijke betrokkenheid kent. Het verlangen om naar oude bewoners te gaan, die zijn overgeplaatst naar een andere zorginstelling.

Oude en nieuwe zingeving

Alle respondenten hebben zingeving genoemd in verschillende bewoordingen. De oude zingeving was het lidmaatschap van de kerk en dat hoorde bij hun leven. De weeksluiting wordt door 3 bewoners genoemd. Zingeving bestaat ook uit het horen van een overdenking, het samen zingen of het luisteren naar een mooi gedicht.

Nieuwe zingeving is het aangaan van het bezoeken van een kerkdienst, een zangdienst of kerstviering in het nieuwe verzorgingshuis, en dat bidden een kracht blijft ook in het nieuwe verzorgingshuis. Het laten zien dat je een blij christenmens bent. Het 'wat anders willen horen', is ook genoemd. Een respondent zegt elke avond te gaan bidden voor het slapen gaan om de volgende dag verder te kunnen.

Aanvaarding

Vier respondenten hebben zich geuit in het aanvaarden. Het aanvaarden van het leven en dat de dingen eenmaal anders verlopen dan je had gedacht.

Het aanvaarden dat de wereld anders is geworden, dat een vriendin van Warfheem naar een ander verzorgingshuis moest en je graag met haar samen wilde zijn en dat Warfheem niet langer kon bestaan. Het aanvaarden van de lichamelijke beperkingen, die oud zijn met zich meebrengt en je erbij neerleggen. Het leven met de dag in het hier en nu en aanvaarden in geloof dat de Heer je hier naar dit huis heeft geleid.

De sluiting en de verhuizing zijn aanvaard en dat er geen terugweg meer mogelijk was.

Verwachtingen

Drie respondenten noemden verwachtingen. Zoals de verwachting dat Ds langs komt in het nieuwe verzorgingshuis en het mooi vinden als er iemand officieel langs komt van de kerk. Verwachtingen die niet uitgesproken worden, maar als een stille hoop.

Niets meer verwachten van mensen, maar van de Heer. Een andere respondent verwacht ook niets meer en zegt het leven zo goed te vinden.

Vrijheid

Een respondent geeft gezegd ze vrij wil zijn en wil geen verplichtingen wil aangaan om elke week naar de weeksluiting of naar de kerk te komen.

De reden is dat ze vroeger weinig vrijheid heeft gekend en baas over haar leven wil blijven en mensen uit eigen vrije wil naar de kerk moeten gaan.

Wat niet is genoemd

Het opvallende was dat geen van de respondenten hebben genoemd door wie ze zouden willen begraven worden. Waar ze begraven willen worden is wel genoemd door enkele respondenten.

4.4. Korte beschrijving van de respondenten

Respondent S (Interview 1)

S is 91 jaar, weduwnaar en is van verzorgingshuis Warfheem verhuisd naar verzorgingshuis 'Winkheem' in Winsum. S heeft zowel in het maatschappelijk leven als in de kerkelijke gemeente van Warffum een zeer actief, betrokken en bestuurlijk leven geleid. Hij had een eigen bedrijf die door zijn zoon is overgenomen en meneer is geboren en getogen in Warffum. Tijdens het interview geeft S aan dat de kerkelijke gemeente heel belangrijk voor hem is geweest en hoorde bij zijn leven. Daarom ging hij trouw naar de weeksluiting op vrijdagmiddag in het verzorgingshuis Warfheem. Nu voelt hij zich half betrokken bij zijn oude kerkelijke gemeente. Hij zegt het dorp Warffum nog steeds te missen en bekenden te treffen tijdens zijn dagelijkse wandelingetje achter de rollator door het dorp. Hij zou niets liever dan terug willen. Hij is lid van de kerkelijke gemeente van Winsum geworden en gaat in het verzorgingshuis Winkheem gaat naar de kerkdienst.

Respondent H (Interview 2)

H is 91 jaar oud is weduwe en woont in het verzorgingshuis Winkheem in Winsum. Mevrouw woont een jaar in dit verzorgingshuis. Ook zij bezocht elke week de weeksluiting van Warfheem en ze geeft aan dat ze dat erg mist. Mevrouw zegt dat ze vooral de intimiteit mist die er heerste in Warfheem. Haar vriendin uit het verzorgingshuis Warfheem, is naar een ander verzorgingshuis gegaan. Dit vond ze heel erg en die mist ze nog. Ze is in het leven vaker verhuisd en zegt niet een geboren Warfummer te zijn. Mevrouw geeft aan dat ze zich half betrokken voelt bij de gemeente Warffum. Ze heeft het leven aanvaard zoals het is verlopen. Haar wens is om in Warffum begraven te worden naast haar man. Haar kerkelijke betrokkenheid bestond uit het bijwonen van kerkdiensten en ze ging altijd naar de vrouwenvereniging. H komt over als een zachte, warme persoonlijkheid, maar geeft wel aan wanneer het gesprek genoeg is.

Respondent B (Interview 3)

B is 96 jaar, is weduwe en woont in het verzorgingshuis in Baflo. B maakt een sterke indruk en weet duidelijk wat ze wil. Ze krijgt nog steeds bezoek van oude vriendinnen van de kerkelijke gemeente Warffum. Maar dat is voor haar geen officieel bezoek van de kerk en dat wil ze wel graag. Ze zegt dat ze graag op zichzelf is en kan nog heel veel en ze vermaakt zich goed. B brengt veel lezend de dag door en luistert graag naar muziek. Zij was mede initiatiefneemster om de weeksluiting van Warffum te introduceren in het verzorgingshuis in Baflo en geeft aan heel graag meer bewoners of gemeenteleden uit Baflo te willen betrekken in de weeksluiting. Ze zegt er nog wel opuit met de rollator, maar mist het dorp Warffum, dat mensen haar daar herkennen en groetten als ze elkaar tegenkwamen. B komt over een blijde opgewekte persoonlijkheid. Samen met haar man runden ze een zaak en daar was ze trots op. Ze kregen geen kinderen. B heeft het leven aanvaard zoals het aan haar heeft aangediend en is blij met elke dag, die haar geschonken wordt.

Respondent R (Interview 4)

R is 85 jaar, weduwe en woont ook in het verzorgingshuis in Baflo. De kerk heeft in haar leven een minder centrale rol gespeeld en is vroeger hervormd gedoopt. Ze is na een ziekenhuisopname en verpleeghuis revalidatie in het verzorgingshuis Warfheem komen

wonen. Ze zegt enorm fijne herinneringen aan Warfheem te hebben, ze voelde het als een grote familie om haar heen.

R heeft door het bezoeken van de weeksluiting in Warffum opnieuw de oude Bijbelverhalen gehoord, wat ze als heel fijn heeft ervaren. Geloven kreeg opnieuw betekenis in haar leven. Zij zegt er mede voor gezorgd te hebben dat de weeksluiting in Baflo is gekomen, waar ze erg trots op is. Die hebben ze 'mooi meegenomen' uit Warfheem. Zij geeft aan graag meer bewoners van het verzorgingshuis in de weeksluiting zou willen ontmoeten en mensen uit de gemeente van Baflo.

Echter, ze geeft aan vrij te willen zijn, want ze voelt het niet als een verplichting om elke week de weeksluiting te bezoeken. R is een sterke persoonlijkheid, die zich nog goed kan uitten en zegt geloven ruimer te zien, als een grote liefde voor de mensen, 'als we goed doen voor elkaar, dan is dat God', zegt B.

Respondent P (Interview 5)

P is 97 jaar weduwe en woont in het verpleeghuis 'de Twaalf Hoven' in Winsum en heeft tien jaar in Warfheem gewoond en zij heeft meer lichamelijke zorg nodig en is daarom in de Twaalf Hoven komen wonen. P heeft meer dan zestig jaar in Warffum gewoond.

De bewonersgroep en de deelnemers aan de weeksluiting van Warfheem, wordt door P ervaren als een intieme geloofsgemeenschap, die elkaar aanvoelden en kerk waren met elkaar. P is het leven niet bespaard gebleven en was al jong weduwe, die achterbleef met twee jonge kinderen. Toch heeft ze altijd op haar Heer vertrouwd en hem bedankt voor wat er nog over was. Het leven heeft ze aanvaard, maar het gemis blijft naar de oude Warfummers, die nu overal wonen. P woont met een mede Warfummer op haar kamer, maar ze kan geen geloof met deze kamergenote delen. Achteraf had P liever ook naar Baflo gewild, dan was ze bij de andere Warfummers geweest. 'Maar dat mocht niet omdat ik meer zorg nodig heb' aldus mevrouw.

4.4.1 Aanvullende informatie

Na het analyseren van de interviews, bemerkte ik dat ik graag nog wat aanvullende informatie wilde inwinnen bij de pastorale medewerker van Warfheem, bij de kerkenraad en bij mijn vakcoach, om meer inzicht te krijgen in hoe de verhuizing gebeurd was. Deze informatie zou waardevol kunnen zijn voor het geheel van het onderzoek. Dit staat geheel los van het interviewen van de bewoners. Ik heb telefonisch contact opgenomen met de voorzitter van de kerkenraad van de Protestantse gemeente i.w. in Warffum, daarna de pastorale medewerker van het voormalig verzorgingshuis Warfheem en de vakcoach Ds Heleen Maat.

4.4.2. Informatie van de kerkenraad

De voorzitter geeft hieronder zijn visie over de sluiting van het verzorgingshuis Warfheem en de relatie van de bewoners tot de kerkelijke gemeente. Hieronder volgt een korte weergave van dit gesprek (dd 27maart 2014).

‘De bewoners willen graag lid blijven van de oude kerkelijke gemeente, dat is begrijpelijk want zij voelen zich nog verbonden. Tegelijk is er een spanningsveld tussen hun verwachtingen en het waarmaken ervan’, aldus kerkenraadsvoorzitter Oudman.

‘Het merendeel van de bewoners is nog lid van de oude gemeente. Gewoonlijk wordt men door verhuizing automatisch overgeschreven naar de nieuwe gemeente in de nieuwe woonplaats. Maar dat is voor deze bewoners heel moeilijk, want in de oude woonplaats liggen immers hun oude wortels, hun historie met de gemeente, en wat de kerk aan betekenis gaf in hun lange leven’. ‘Echter mooie beloften kunnen we naar hen niet maken, ze zijn immers verhuisd. De manier van gedwongen verhuizen is een hele impact geweest’. ‘Ze waren altijd bij elkaar en hadden een hechte band en dat is mede gekomen door de weeksluiting. Als een oudere verhuist, dan raken ze uit beeld en dat is wel de harde realiteit’. Hij stelt zich een paar vragen; ‘Hoe nu om te gaan met deze nieuwe situatie en de verwachting van de bewoner? ‘Hoe moet een bezoek van de kerk eruit gaan zien? De nieuwe gemeente krijgt immers een toename van gemeenteleden en de oude gemeente een afname van leden’ en daar was nog niet over nagedacht, aldus de voorzitter.

Dit gesprek geeft de feiten weer hoe de situatie is gezien vanuit de kerkenraad en dat is een waardevolle aanvulling op het praktijkonderzoek.

4.4.3 Informatie van de vakcoach

Ds Heleen Maat legt uit: (24- 4- 2014) ‘Allereerst waren dat de verschillende data’ s van verhuizen.

Dat was afhankelijk van een plaats in een zorginstelling, Hierdoor waren de bewoners erg onzeker. Waar gingen ze naar toe? Naar Winsum, of Baflo of naar elders?

De kerkelijke gemeente heeft twee gemeente administrateurs: de hervormde en de gereformeerde afdeling. Als er een bewoner verhuist was, kwam dat in het kerkblad te staan. Soms waren de bewoners al verhuist en niemand wist het. Soms lieten de kinderen van de bewoner het weten aan de kerkenraad waar ze naar toe waren verhuist.

Het kwam voor dat bij de administratie van de nieuwe gemeente, de nieuw ingekomen gemeentelid nog niet binnen was, of ze nu wel of geen bezoek hadden ontvangen van de nieuwe gemeente, of dat bewoners bij hun oude gemeente lid wilde blijven’.

‘De weeksluiting was in de loop der jaren een oecumenische samenkomst geworden. Katholiek, protestants, doopgezind, ze kwamen elke week naar de weeksluiting en werden ook genodigd voor de viering van het Heilig Avondmaal.

‘In feite is het Samen- op Weg proces in het verzorgingshuis door de bewoners zelf ontstaan’, zei de vakcoach’.

‘Samenvattend, zegt de vakcoach, is de verhuizing rommelig verlopen. ‘ De bewoners waren ineens ‘zomaar weg’. De kerkelijke administratie loopt niet goed, er was geen zicht meer op waar de bewoners waren gebleven’.

4.4.4 Informatie van de pastorale medewerker.

De pastorale medewerker die de weeksluiting in het verzorgingshuis Warfheem verzorgde, kreeg een verzoek van het verzorgingshuis van Baflo, of zij daar de weeksluiting wilde gaan opzetten. Deze vraag was gekomen uit een vergadering van bewoners uit Warfheem met de directie. De vraag van de directie was waarom ze de weeksluiting zo mistten en waarom ze daar weer naar terug verlangden. Er werden immers ook zangdiensten gehouden op de zondagmiddag door de gereformeerd (vrijgem) kerk van Baflo, waar ze ook naar toe konden gaan. De pastorale medewerker heeft voor een jaar toegezegd.

4.4.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de keuze van de onderzoeksgroep tot stand is gekomen en wijze van de selectie en de keuze van de respondenten. Er is verantwoording afgelegd voor de gebruikte onderzoeksmethode voor de te houden interviews om aan informatie te komen. Ook de manier van voorbereiden is beschreven hoe de respondent is benaderd. Daarna zijn de deelvragen met de reden omkleed beschreven, waar na ik de analyse methode heb weergegeven, hoe de verwerking van de antwoorden op de deelvragen tot stand zijn gekomen.

Het verwerken van de belangrijkste topics uit de interviews zijn hierna beschreven.

Mijn referenties waren de geïnterviewde bewoners en om een indruk te geven van de onderzochte groep, is in een korte beschrijving weergegeven.

Aanvullende informatie is ingewonnen bij de voorzitter van de kerkenraad, de vakcoach Ds Heleen Maat en een van de pastorale medewerkers van het verzorgingshuis Warfheem.

Deel 5 Onderzoeksresultaten in samenhang met literatuur en praktijk

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wil ik de vergelijking maken met de bestudeerde literatuur én de praktijk, met de meest belangrijkste topics uit de interviewfragmenten. Het *cursieve* gedeelte met onderstreping, komt uit de topic lijst van fragmenten van interviews in bijlage B, om het geheel controleerbaar te maken.

5.2 Kenmerken

In het boek over levensloopspsychologie van de auteur Rögels worden kenmerken van de onderzochte bewoners beschreven. Een van de kenmerken is dat zij behoren tot de oude ouderen vanaf 75 jaar (pag.12). Andere kenmerken van de hoge ouderdom uit de theorie hebben zij beaamd (pag.13). Dat komt tot uiting in de aanvaarding van het leven (Zie pag. 25). De persoonskenmerken (zie p 13) van positieve levenshouding in de hoge ouderdom komt tot uitdrukking in het volgende tekstfragment:

B 32; Ik heb nog zoveel. Ik word overal voor bewaard, Het wordt je gegeven, dan moet je het gebruiken en een voorbeeld geven (Zie bijlage B, uit fragmenten van interview 3 B).

Hiermee komt de onderzochte literatuur overeen met de praktijkvoorbeelden over de kenmerken.

5.3. Verlies

In de onderzochte literatuur wordt beschreven dat verlies in de ouderdom centraal staat en dat is in overeenstemming met de praktijk.'(Zie interview uitkomsten, pag. 24, 4.3.4). De bewoners leveren fysiek steeds meer in vanwege hun hoge leeftijd en zij hebben functie verlies, dat uit zich in bijvoorbeeld het slechter lopen. Verliezen in sociale rollen en van sociale contacten zijn door deskundigen onderzocht en bestudeerd (Zie 3.4). Zoals de sociale positie die de bewoners hebben gehad in hun leven en in de samenleving. Bijvoorbeeld kerkenraadslid of andere publieke functies, die hebben ze verloren.(Zie interview 1 bijlage 1). Maar ook het verlies aan het overlijden van dierbare naasten, hun partner, familieleden en vrienden. Dat alles wordt geduid als verlies van sociaal kapitaal(Zie pag. 13). In het volgende tekst fragment wordt dat nog duidelijker gemaakt:

P3 en P7: 'Ik heb meer dan zestig jaar in Warffum gewoond. Toen moesten we allemaal weg (uit Warfheem). We werden gedwongen te verhuizen, iedereen een kant op, dat was heel erg voor ons. We waren een hechte groep'. (Zie bijlage B, topic interview 5 R).

Het sluiten van het verzorgingshuis Warfheem is hiermee een voorbeeld van een ILE (Important live event) (Zie pag. 14, 3.5). Een ander voorbeeld uit de topic verlies noem ik hier: R1: 'Het was zo mooi in Warfheem... zo knus... dat zeggen we allemaal, wij oud-bewoners van Warfheem. Dat mis ik hier. Het was geweldig daar...één grote familie. Ik heb me nooit buiten gesloten gevoeld. (Zie bijlage B topic interview 4a en b).

Bij een naderend verlies of een verhuizing kunnen mensen zich voorbereiden. Dat is volgens de Mönnink anticiperen op een verlies. De bewoners wisten van de sluiting, zij konden zich er op anticiperen, maar aan de ander kant ook weer niet. De datum van verhuizen was immers onbekend. Zij zaten in een transitieperiode naar een ander verzorgingshuis, een overgangsfase in hun leven. Het anticiperen in deze situatie, leek op een naderend sterven. Bewoners bleven lang in spanning en in het ongewisse (Zie pag. 14, 3.5). Het sluiten van verzorgingshuis Warfheem was het kwijtraken van een geliefd object en is daarmee een

voorbeeld van de theorie. Het onderstaande tekstfragment (topic heimwee en gemis) is ook verlies van elkaar: P 9 e.v.: *'Je was samen. We voelden elkaar aan of zoiets, het was kerk zijn met elkaar en dat was zo mooi. Ook met de mensen die dat leidden, dat was mooi: Ik mis de bewoners van Warfheem, vooral de weeksluiting en Warffum'. P 35: Ik mis de mooie gesprekken met de Warfummers. Zie bijlage B, topic interview 5)*
 Hiermee komt de onderzochte literatuur overeen met de praktijkvoorbeelden over verlies van onderzochte respondenten.

5.4 Ouderen en zingeving

In de literatuur wordt beweerd dat mensen altijd op zoek zijn naar zingeving. Het boek van Rögels heeft een hoofdstuk aan ouderen en zingeving gewijd en dat komt overeen met de onderzochte praktijk. Hieronder noem ik overeenkomsten met theorie en praktijk over ouderen en zingeving. In de literatuur (zie 3.6) wordt de betekenis van alledaagse zingeving beschreven als eerste zin van het leven. Bewoners hebben verlies geleden aan de alledaagse zingeving, zoals het overlijden van hun partner. Als aan de eerste zin verlies wordt geleden, gaan mensen op zoek naar de tweede zin van het leven; 'Wat was het doel in het leven na een ingrijpende levensgebeurtenis?'

In de theorie van Andriessen wordt beweert dat het in de tweede zin over ons zelf gaat en de mens ontvangt (pag. 15). In de praktijk uitte zich dat in het ontvangen van zingeving in de weeksluiting voor de bewoners (Zie pag. 25, 4.3. 4 e.v. *oude en nieuwe zingeving*). Nieuwe zingeving is gezocht in het bezoeken van de kerkdiensten in het nieuwe verzorgingshuis (Zie bijlage B; fragmenten interview 1. 5 en fragment interview 3. 5). In de paragraaf religie en zin (zie 3.7), wordt beweerd dat ouderen die vroeger kerk en geloof de rug toekeerden, de verhalen uit de Bijbel kunnen herontdekken en de weg naar de kerk terug vinden. In de praktijk heb ik dit gezien en dat uit zich in het volgende tekstfragment:

'Toen ik in Warfheem kwam hebben ze mij gevraagd om eens in de weeksluiting te komen. Ik hoorde de Bijbelverhalen opnieuw. Mijn Beppe vertelde mij vroeger Bijbelverhalen. (Zie korte beschrijving 4.4. Respondent R en labelling topics interview 4)

Hiermee komt de onderzochte literatuur overeen met de praktijkvoorbeelden van onderzochte respondenten over ouderen en zingeving.

5.5 Verlangen en gemis

In de literatuur wordt beweerd dat er altijd een spanning is tussen verlangen en gemis. Mensen verlangen naar het verleden, waar het gemis ontstond, en dat wordt in het heden beleefd. Ganzevoort zegt dat het gemis erkend moet worden. Hij verbindt dat met de persoonlijke betekenisgeving aan dat gemis (Zie 3.8). Dat gemis komt tot uitdrukking in het volgende voorbeeld uit dit tekstfragment: *'S2: De een vindt het hier prachtig en de ander... en de ander ja, ik weet ik niet zo goed... S18: De kerk van Warffum is hier niet meer actief. S 20: Groot gemis, geestelijke gesprekken voeren, (ouderling)... is blijkbaar moeilijk voor veel mensen'. (Zie labelling topics, fragmenten van interview 1 (S), bijlage B. De laatste woorden geven blijk van erkenning dat het is zoals het is. En daarmee heeft de respondent een realistische kijk op het leven, die weer correspondeert aan de theorie van Ganzevoort en Visser, 2007, p 389). Nog een voorbeeld van verlangen naar het verleden en gemis komt naar voren in het volgende: *Als Warfheem weer open gaat, gaan we er allemaal weer heen (heimwee R1)* (Zie labelling topics fragmenten van interview 4a en 4 b (R), bijlage B.*

In theologie is het begrip verlangen, een verlangen naar God, en dat wordt geuit in het volgende tekstfragment: *'Gewoon dat ik erbij hoor, bij God'*. (B 18) (*Verlangen*), fragmenten van interview 3, Bijlage B Zie labelling topics.

Verlangen is het goed willen doen voor de ander, en dat wordt geuit in het volgende tekstfragment: *Je moet goed willen zijn voor de ander en de dingen goed doen die op je pad komen en niet het kwade willen. Het moet in je zitten in je hart.* (R 31), (Zie labelling topics, uit fragmenten van interview 4a en 4 b (R). Dit voorbeeld wijkt af van het eerste, omdat dit geen verleden kent, geen gemis is, maar toekomst gericht is en een verlangen om het goede te willen doen.

Hiermee komt de onderzochte literatuur overeen met de praktijkvoorbeelden van onderzochte respondenten over verlangen en gemis.

5.6 Beeldvorming

In de literatuur wordt gesteld dat mensen en groepen verschillende beelden over elkaar kunnen hebben. 'Het beeld van ouderen is niet meer dan die van vroeger', beweerd hoogleraar gerontologie Van Tilburg (zie3.9). Het begrip ouderen is opgeschoven in de leeftijd. De oude ouderen zijn de kwetsbare ouderen, die gezien wordt als een aparte groep. In de praktijk zijn dat dus de bewoners van verzorgingshuizen en verpleeghuizen; de onderzochte respondenten. Dat oude ouderen nog tot veel in staat zijn, blijkt uit de volgende twee tekstfragmenten: B14: *We hebben hier kerstfeest gevierd...er is hier een keer per maand een zangdienst met een overdenking van de gereformeerde (vrijgemaakt) kerk, we hebben een kerkdienstje en ik ga dan ook heen.* B 17: *Ik mag graag eens wat anders horen, ik doe daar niet moeilijk over. Maar, we hebben hier weer een weeksluiting, dat heb ik teweeg gebracht!* (Zie labelling topics, fragmenten van interview 3 (B). Bijlage B.

R 36: *Ja, heel erg, wij misten (de weeksluiting) dat allemaal, dat was toch wel heel belangrijk voor de oud bewoners van Warfheem. Ze wisten in Baflo niet wat een weeksluiting was en dat hebben we uitgelegd. Wij hebben gezorgd dat de weeksluiting in Baflo is gekomen.* (Zie labelling topics fragmenten van interview 4a en 4 b (R). 85 jaar. Bijlage B.

Hiermee komt de onderzochte literatuur overeen met de praktijkvoorbeelden van onderzochte respondenten over het bijstellen van beelden over personen en groepen.

Deel 6 conclusies en aanbevelingen

6.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is de bestudeerde literatuur vergeleken met de praktijk. Ik wil in dit hoofdstuk komen tot het trekken van de conclusies uit de analyses van de deelvragen. Daarna wil ik tot enkele aanbevelingen komen. Uit elke deelvraag wordt een korte opsomming gegeven van de antwoorden (Zie bijlage A). De conclusie wordt er onder per de deelvraag weer gegeven. Op deze manier kom ik uiteindelijk uit op de onderzoeksvraag, die met de uitkomsten van de deelvragen hiermee beantwoord wordt.

6.2 De deelvragen

1. Hoe belangrijk is de kerkelijke gemeente van Warffum in uw leven geweest?

- Heel belangrijk (2X) / van generatie op generatie
- Hele leven lid van de kerk
- Lidmaatschap: is horen bij de kerk
- Ds kent mij
- Vriendinnen van de gemeente
- Het 1e belangrijkste in mijn leven

Conclusie: De belangrijkste overeenkomst is dat de bewoners de kerkelijke gemeente een belangrijke plaats in hun leven hebben gegeven. Er zit echter verschil in de mate van belangrijkheid en hoe die belangrijkheid een vorm heeft gekregen in het leven. Eén respondent was bijvoorbeeld kerkenraadslid. Het hebben van vriendschappen vanuit de kerkelijke gemeente is een meespelende factor en dat Ds de bewoners kent (Zie bijlage A, deelvraag 1, rood).

2. Hoe belangrijk was dat toen u in het verzorgingshuis Warfheem woonde?

- Weeksluiting (5 X) = 100 % van de respondenten
- Hoorde bij mijn leven
- Is opnieuw weer in mijn leven gekomen
- Zingen en samen bidden
- Koffie drinken
- Waardevol, intiem, warm

Conclusie: Geloven in het verzorgingshuis Warfheem kreeg gestalte in de weeksluiting op vrijdagmiddag. Alle bewoners gaven aan dat ze de weeksluiting als erg belangrijk vonden, als intiem, warm, waardevol. Ook het samen koffie drinken na de weeksluiting is voor hen een belangrijk moment geweest (Zie bijlage A, deelvraag 2 groen).

3. Hoe zou u zichzelf omschrijven als gemeentelid?

- Actief. Ik ben lid van 2 kerken.
- Ik ben altijd meelevend gemeentelid geweest
- Ik was lid van de vrouwenvereniging
- Dat ik erbij hoor, ik geloof
- Ik heb andere ideeën, kerk zegt mij niet zoveel
- Ik wil niet naar een andere gemeente, ik ken daar geen mens.

Conclusie: Alle bewoners kunnen goed om schrijven hoe ze zichzelf zien als gemeentelid. Ieder geeft daar zelf zijn woorden aan hoe dat voor hem of haar geweest is in het leven. Hoe dat vroeger was en in het heden. Het lid van de vrouwenvereniging geweest te zijn is genoemd. Maar ook het zich niet meer verbonden voelen als gemeentelid en toch te geloven in God.. Een ondervraagde zegt bij de oude gemeente te willen blijven horen.

4. Kunt u aangeven op deze tekening hoe u zich betrokken voelt?

Deze vraag is visueel gemaakt en dat hielp mee met het beantwoorden van gevoelens en gedachten van de bewoners. De antwoorden waren voorgestructureerd in, helemaal betrokken, half betrokken en randbetrokken.

- Halfverbonden; 3 bewoners
- Helemaal verbonden; 1 bewoner
- Randbetrokken; 1 bewoner

Conclusie: Drie van de vijf bewoners voelen zich nog halfverbonden met de kerkelijke gemeente van Warffum en een voelt zich nog helemaal verbonden. Het maakt verschil door meer of minder actieve kerkelijke betrokkenheid in hun leven. De bewoner die zegt zich het minst betrokken te voelen, is later in het verzorgingshuis komen wonen. Naarmate de tijd is verstreken, geven de bewoners aan zich half betrokken te voelen bij de kerkelijke gemeente. Men komt blijkbaar toch wel iets losser te staan van de oude kerkelijke gemeente (Zie bijlage A, deelvraag 4 geel).

5. Wat merkt u nu van de kerkelijke gemeente? (Een jaar na de sluiting)

- Ik krijg geen bezoek
- De pastorale medewerker is eens geweest
- Ik krijg het blad 'Samen op Weg'.
- De ouderling is eens geweest
- Bezoek met Sinterklaas en Kerst.

Conclusie: Een eenduidige conclusie is met deze vraagstelling ook niet mogelijk en daarom lastig om te geven. Het antwoord is van geen bezoek, tot bezoek het bezoek van een ouderling, of de pastorale medewerker van het verzorgingshuis van Warfheem, die de weeksluiting verrichtte. Het kerkenblad wordt ook gezien als meeleven van de kerkelijke gemeente. De bewoners kunnen met het lezen van dit blad nog iets meekrijgen van de gemeente. Een bewoner die later in het verzorgingshuis Warfheem is komen wonen, zegt dat de kerk met de weeksluiting opnieuw in haar leven is gekomen. (Zie bijlage A deelvraag in 5 bruin).

6. Wat mist u nu?

- Het prettig vinden dat iemand van de kerk komt praten hoe het met de kerk gaat
- Ik merk niet zo veel meer-
- Ik zou graag een geloofsgesprek willen
- Samen bidden
- Het missen van de weeksluiting
- Ik mis Warfheem
- Ik mis Warffum

Conclusie: Bij het aanroeren van deze vraag, blijkt dat er veel gemist wordt. Expliciete zaken worden benoemd; het prettig vinden dat iemand van de kerk langs komt en vertellen hoe het met de kerkelijke gemeente gaat, het gemis van de weeksluiting, het missen van een geloofsgesprek en het samen bidden. Het samen gemeente zijn, dat was voor de bewoners de weeksluiting in Warfheem en zij missen het verzorgingshuis, en het dorp Warffum. De conclusie is dan dat er op sociaal gebied veel gemist wordt, waar ze eens mee vertrouwd waren, en dat er een verlangen is naar bezoek met zingeving (Zie bijlage A deelvraag 6 in blauw).

7. Wat zou u graag willen wensen in relatie met de kerk in Warffum nu en in de toekomst?

- Nieuwe ontwikkelingen willen meemaken
- Iets meer belangstelling van de kerk naar de mensen uit Warffum.
- Bezoek van de kerk/ niet beslist over geloof praten.
- Jonge mensen onderwijzen in de Bijbel
- Geloofsgesprek van de kerk
- Op mezelf blijven/ Geen wensen

Conclusie: Uit de antwoorden op deze vraag is het lastig een conclusie te trekken. Wensen verschillen van persoon tot persoon. Eén bewoner wil graag nieuwe ontwikkelingen meemaken, de andere bewoner zegt dat het bezoek van de kerk op prijs wordt gesteld, maar zegt ook, dat er niet beslist over geloof hoeft worden gesproken. De jongere generatie onderwijzen in de Bijbel wordt ook als belangrijk gevonden. De ene bewoner heeft genoeg aan een bezoekje van de kerk en persoonlijke aandacht voldoende is, terwijl de andere bewoner graag nog eens de diepte in wil gaan in een theologisch gesprek. De behoeften variëren per persoon.

6.3 De onderzoeksvraag

'Wat heeft de sluiting van verzorgingshuis Warfheem voor de bewoners betekend in relatie tot de kerkelijke gemeente Warffum?'

Uitgaande van de antwoorden op de deelvragen, kan ik de onderzoeksvraag nu als volgt beantwoorden:

- De bewoners van het verzorgingshuis Warfheem en de kerkelijke gemeente waren nauw met elkaar verbonden.
- Het afscheid van de kerkelijke gemeente in Warffum is voor hen moeilijk geweest en valt hen zwaar.
- De bewoners hebben moeite met integratie in de nieuwe situatie.
- De weeksluiting is een samenbindende factor geweest en belangrijke zingeving voor de bewoners.
- Er is inzicht verkregen in wat de sluiting voor de bewoners aan betekenis had in relatie tot de kerkelijke gemeente en is in dit onderzoek uitgewerkt.

- De bewoners zijn in hun wensen gehoord en verwoord in dit rapport.
- De uitkomsten met enkele aanbevelingen worden voorgelegd aan de kerkenraad van de Protestantse gemeente i.w. te Warffum, die ik hieronder beschrijf.

6.4 Aanbevelingen

Nu de uitkomsten van dit onderzoek duidelijk zijn geworden wil ik komen tot het doen van enkele aanbevelingen aan de kerkenraad van de Protestantse gemeente i.w. van Warffum.

De weeksluiting.

Het initiatief van de bewoners om de weeksluiting voort te zetten in het verzorgingshuis Baflo, verdient aandacht en gestimuleerd te worden vanuit de kerkelijke gemeente van Warffum. De kerkenraad zou de kerkenraad van Baflo, kunnen inlichten en uitleg geven wat de betekenis en waarde was van de weeksluiting voor de bewoners van Warfheem. Deze bewoners hebben de wens meer mensen te willen ontmoeten in de weeksluiting. De weeksluiting is in een beginfase omdat het fenomeen weeksluiting onbekend was in het verzorgingshuis van Baflo. Als er gemeenteleden uit de gemeente van Baflo meedoen en de weeksluiting gaan bezoeken, kan gemeenschapzin en het kerkgevoel voor de bewoners groter worden.

Ouderen betrekken.

Een vitale bewoner betrekken in de kerkdienst van Baflo- mits de situatie van deze bewoner het toelaat- waar persoonlijke ervaringen verteld kunnen worden over de beleving van de weeksluiting, zodat gemeente van Baflo een beeld krijgt wat de weeksluiting betekent.

Informatie

Via het kerkblad of op site van de kerk, zou uitleg en informatie kunnen worden gegeven over de weeksluiting in het verzorgingshuis Baflo aan de gemeente Baflo. Met de afkondigingen in een kerkdienst kan de uitnodiging voor de aanstaande weeksluiting worden meegenomen en daarna samen koffiedrinken voor de ontmoeting met elkaar.

Samenwerken in de regio.

Ik beveel samenwerken aan tussen de kerkelijke gemeenten ten aanzien van het ouderenpastoraat. Samenwerking met meerdere kerkelijke gemeenten, - naast de Protestantse Gemeenten - om nieuwe kansen te benutten en ontwikkelen voor zingeving in deze pluriforme samenleving, beveel ik van harte aan.

Officieel bezoek en sociale contacten van de kerk

Om aan de wens van officieel bezoek te voldoen, beveel ik het aanstellen van een ouderenpastorale medewerker aan. Iemand uit de gemeente Warffum, uit de gemeente Winsum en Baflo met afstemming op elkaar, waar vertrouwen mee wordt opgebouwd. Vorming en toerusting op deze taak is nodig door kennis van deze leeftijdsfase en omgang met deze doelgroep.

Nieuwe zingeving.

Samenwerking met de zorginstelling, activiteiten ondernemen naar nieuwe zingeving. De ouderenpastorale medewerker kan hierin deelnemen en bewoners betrekken in wat ze wensen. Bijvoorbeeld een spreker, of activiteit passend bij het kerkelijk jaar, zoals muziek in de lijdenstijd met uitleg daarbij. Door samenwerking met kerkelijke gemeenten en zorginstellingen, kunnen krachten gebundeld worden, en kan op deze manier verbreedt worden en onkosten kunnen gedeeld worden. De kerk verruimt haar blik als deze buiten haar kaders gaat werken en de gemeente wordt missionar in de samenleving.

Tot slot

Ik realiseer mij de beperkingen van menskracht en middelen van mijn aanbevelingen, die wellicht niet allemaal verwezenlijkt kunnen worden. Wel pleit ik voor krachtenbundeling en samenwerking tussen kerken en zorginstellingen. Het sluiten en samenvoegen van verzorgingshuizen gaat immers nog steeds door.

Daarom verdient het proces van verhuizen bij deze ouderen naar mijn mening meer begeleiding, zodat de overgang - de transitie - van de ene situatie naar de andere, geleidelijker kan worden.

Het lijkt me handig om een werkgroep op te richten om de problematiek van gedwongen verhuizen van oude gemeenteleden bespreekbaar te maken.

Uit die werkgroep kunnen vrijwilligers een oriënterend gesprek voeren met de bewoners, -waarna terug koppeling plaats vind naar de werkgroep- waarin passende en aanvullende stappen kunnen worden gezet.

Het sluiten van het verzorgingshuis is een leermoment geweest voor de kerk als voorbereiding op eventuele vergelijkbare situaties.

Deel 7 Reflecties

7.1 Inleiding

In dit laatste hoofdstuk beschrijf ik mijn reflectie op het gehele onderzoek. Ik begin met de reflectie op de methode, daarna over de bewoners, vervolgens de hermeneutische reflectie en de leeropbrengst van de deelcompetenties.

Daarna geef ik een persoonlijke reflectie op het onderzoek, de opbrengst voor het werkveld en een persoonlijke terugblik.

7.2 Reflectie op de methode

De keuze om dit onderzoek te doen was enerzijds dat ik me nauw betrokken voelde bij de bewoners van Warfheem en naar de impact van een gedwongen verhuizing. Anderzijds was er naar mijn weten mijn weten nog geen onderzoek gedaan naar hun gevoel van betrokkenheid en verbondenheid, in relatie tot de kerkelijke gemeente.

Het doen van dit onderzoek heeft mij echter ook geleerd, dat ik afstand moet nemen van de situatie, dat ik gedwongen werd met methodes te gaan werken om objectiever te leren kijken. Ik breng mezelf (subject) mee in het onderzoek en ik breng die (subjecten) van de bewoners in. Kan een onderzoek dan helemaal objectief zijn? Dat is een moeilijke opgave. Naar mijn idee is dit een open en eerlijk onderzoek geworden. Ik kende mijn verantwoording daarin. Ik besef dat dit maar een klein onderzoek is geworden en alleen bedoeld is voor de kerkelijke gemeente van Warffum.

Ik leerde analyseren en ik kon dat in een kader neerzetten. Hiermee werd bereikt dat ik inzicht in de situatie kreeg, en werd deze helderder en inzichtelijk gemaakt. Met de uitkomsten kan ik aanbevelingen doen voor het werkveld.

Door deze onderzoeksopdracht zijn mijn vaardigheden vergroot en dat zie ik voor mij als persoonlijke winst.

Ik leerde met schema's te werken, het bracht mij op nieuwe ideeën om situaties te verhelderen. Met de verworven vaardigheden zou ik willen doorgaan, bijvoorbeeld in pastorale situaties, zodat de pastoraat inzicht krijgt in de situatie waarin hij verkeerd.

7.3 Reflectie over de bewoners en de interviews

De bewoners wilden allemaal graag meewerken en waren bereid tot het beantwoorden van de interviewvragen. Ik ben mij ervan bewust geworden dat zij reageren vanuit hun referentiekader in hun tijd en dat niet alles meer mogelijk is wat hun wensen aangaat.

Met een van de respondenten had ik de opdracht serie gesprekken voor het pastoraat uitgevoerd. Dat maakte dat deze respondent erg vertrouwd met mij was, en ik ongemerkt pastorale uitspraken deed.

Ik werd daarop gewezen door mijn onderzoeksdocent, en ik werd me daarvan bewust bij het lezen van zijn commentaar. In de eerst volgend interview heb ik daar opgelet en er wat mee gedaan, als ik in een dergelijke situatie dreigde te komen.

De opbrengst van dit leermoment is dat ik helder heb gekregen dat het verschil maakt wat een pastorale reactie is en wat een reactie op een interviewvraag is. Dat is een belangrijke ontdekking geweest in deze kenmerkende situatie, en dit wil ik vast houden in mijn professionele beroepshouding.

7.4 Theologische/ hermeneutische reflectie

In verzorgingshuis Warfheem heb ik gezien en - zelf ervaren- wat de weeksluiting aan betekenis heeft gehad voor het geloofsleven van de bewoners. Onze verbinding was het geloof in God. Waar vroeger elke zorginstelling een eigen signatuur had en de geestelijke verzorging voor de bewoners meer vanzelfsprekend was, is dit vandaag de dag niet meer zo duidelijk. Het personeel van het verzorgingshuis is over het algemeen genomen minder bekend met de christelijke traditie van de bewoners van geloof en kerk.

Ik vind het een compliment voor het verzorgingshuis van Baflo dat zij moeite hebben genomen voor de bewoners van Warfheem, om hen te begrijpen, wat de weeksluiting inhield en wat voor toegevoegde waarde het heeft gehad in het leven in het verzorgingshuis Warfheem.

Ik vertaal dat in 'mensen willen zich immers gekend voelen, gezien en geliefd voelen, bij mensen en bij God'. In het nieuwe verzorgingshuis kregen zij de gelegenheid hun oude zingeving mee te nemen, is de weeksluiting mee verhuist en deden zij onbewust een stukje missionair werk, waren zij hun eigen zending. Met het doen van *deze 'menselijke activiteit, brachten zij de kerk binnen vanuit hun oorsprong en doel: Christus door de tijd en ruimte heen voort te planten, in nieuwe relatie tot elkander, tot het leven en tot de wereld'* (Berkhof, H, 2007, p 341). Dat klinkt abstract, maar is werkelijkheid geworden en gaat in geloof door. Dat gezien worden, wordt door de Frans Joodse filosoof Levinas in zijn boek 'Het menselijk gelaat' uitgewerkt en dat heeft mij erg aangesproken. Levinas zijn vertrekpunt is altijd bij de Ander (Gods aangezicht) de mens zien in de Ander, hem rechtdoen, hem erkennen en bevestigen (Levinas 2003 , p 144).

Als ik (nu) zou werken als pastor, dan is dit mijn drijfveer: 'Ik geloof dat God doorgaat in de tijd met mij en deze bewoners. De bewoners willen net als ik - gekend en bevestigd worden in geloof - en dat moet blijven doorgaan, door en voor mensen én samen met de kerkelijke gemeenschap. Daarom is dit onderzoek van betekenis geweest voor de traditie van geloof en kerk om het verhaal van God door te vertellen.

Ik heb door onderzoek te doen meer beeld gekregen hoe ik het zelf pastor zou willen zijn.

Ik vind laagdrempeligheid belangrijk en oecumene spreekt mij erg aan.

Het afsluiten van de week met een weeksluiting vind ik een mooi ritueel, maar het vraagt van mij ook om creativiteit en vindingrijkheid, te zoeken naar nieuwe zingeving vormen, als de oude vorm van zingeving niet meer mogelijk is.

7.5 Competentie ontwikkeling

Agogisch en educatieve competentie

Door het onderzoek doen kwam ik er achter deze bewoners tot meer in staat waren dan ik van te voren had bedacht. In de literatuur werd dit bevestigd dat je het beeld van ouderen moet bijstellen, in vergelijking tot het beeld van veertig jaar terug.

Doordat enkele bewoners zelf met initiatieven kwamen, leerde ik dat oude ouderen prima in staat waren zelf aan te geven wat ze willen. Ze leerden de zorginstelling in Baflo wat de weeksluiting aan zingeving voor hen betekende en omgekeerd en lieten de bewoners zien voor zichzelf op te kunnen komen. Het leerde me zelf, dat je niet meteen met oplossingen hoeft te komen en dat ik mijn beeld van deze oude ouderen moest bijstellen.

Pastorale competentie

Dit onderzoek had gedeeltelijk de pastorale competentie in zich. De bewoners werden immers gehoord op hun nieuwe woonplek

Met dat verschil dat het om interviewvragen ging en kon ik derhalve niet ingaan op pastorale vragen.

Mijn pastorale competentie is mede door dit onderzoek verder ontwikkeld en ik heb inzicht gekregen in het verschil tussen antwoord geven op interviewvragen en een pastorale reactie als antwoord te geven. De zorginstelling had oog voor de bewoners in hun behoefte naar zingeving en de wens om de weeksluiting werd ingevoerd. Dat was pastoraal werk over de kerkmuren heen.

Liturgische competentie

De weeksluiting is een vorm van liturgie. Dat was vertrouwd voor de bewoner en dat geeft houvast. In de andere huizen was dat een zangdienst en ook een kerkdienst in de traditionele vorm. Andere vormen van liturgie zouden ook ingebracht kunnen worden in het verzorgingshuis, en ik zou daar persoonlijk wel een creatieve draai aan kunnen geven en dat verbinden aan de christelijke traditie. Ik denk aan het werken met symbolen en dat een bewoner (of ik) dat kan inbrengen in een viering en daar een overdenking over schrijven. Dat is 'meegaan in de vragen van de mensen', (Menken- Bekius, p 22) God gaat immers mee met mensen in de tijd. Aan de andere kant zijn de bewoners gewend aan een bepaalde structuur in de traditie en dan moet je dat zo laten.

Missionaire competentie

Door dit onderzoek te doen heb ik gezien wat de bewoners deden. Dat was missionair zijn in de nieuwe situatie. Missionair zijn is dus heel dichtbij.

En daarbij heb ik mogelijkheden ontdekt, die in dit onderzoek passen, die hen daarbij zouden kunnen helpen om verder te gaan. De kerk heeft daarin een taak om ze daarbij te ondersteunen en dat verdient aanmoediging. Ik zie kansen om dat verder te ontwikkelen: samenwerking met de gezamenlijke kerken en de zorginstellingen de kerk staat in de samenleving om de Liefde van God uit te dragen.

7. 6 Persoonlijke reflectie op het onderzoek

Het leerproces

Het onderzoek doen heeft mij opnieuw doen inzien hoezeer praktijk gericht ik ben. De aanloop naar het onderzoek was op zich helder, ik wist wat ik wilde onderzoeken maar het inzicht hoe het onderzoek vorm moest krijgen, dat was voor mij hele een lastige.

Op een gegeven moment liep ik vast en ik maakte geen vooruitgang. Goed was het om face to face met mijn onderzoeksbegeleider een afspraak te maken, wat de situatie in een half uurtje verhelderde. Ik heb ontdekt dat onderzoek doen, een proces van tijd is, en die tijd moet genomen worden. Dat moet groeien, bezinken, reflecteren, onderzoeken, en opnieuw vragenstellen. Gaandeweg werd mijn onderzoek voor mezelf helderder en boeiender, kreeg het vorm. Ik raakte in 'the mood' en kwam helemaal 'in mijn onderzoek' te zitten. Daarvoor heb ik veel vrij genomen, anders was het niet gelukt om de rust te vinden om het onderzoek te schrijven.

Ik was vooraf begonnen met het bestuderen van literatuur, maar al gauw wilde ik de praktijk in en interviews afnemen. Dat had ook te maken met de zeer hoge leeftijd van de doelgroep,

er waren al drie potentiële kandidaten overleden. In het eerste interview was ik erg bezig met het meteen stellen van de interview vragen. Ik was bang dat ik aan het eind van het interview geen antwoorden had op de vragen. Bovendien was ik bang dat als ze moe werden we vroegtijdig moesten stoppen met de interviews. De doelgroep bleek nog actiever te zijn dan dat ik aanvankelijk had gedacht.

Het uittypen van de interviews nam eveneens heel veel tijd en ik had overwogen dat uit te besteden. Ik ben blij dat ik dat niet heb gedaan. Het interview passeert tijdens het uittypen nog een keer in je hoofd en dat helpt mee in het ordenen van je gedachten en waar in een volgend interview op gelet moet worden, samen met de feedback van de docent. De tabellen uit het boek *Praktijk onderzoek in de school* hebben bij mij goed gewerkt, het hielp mij om overzicht en inzicht in de analyses van de gestelde deelvragen te krijgen. Alle deelvragen kon ik in een model uit dat boek wegzetten en zo kon ik tot conclusies komen die naar mijn mening valide, helder en controleerbaar waren. Het boek van Baarda en de Goede heb ik eveneens gebruikt en beide boeken zijn bruikbaar geweest voor de methode. Onderzoek doen heb ik als loodzwaar ervaren. Het is zeer intensief en tijdrovend. De studiegids voor onderzoek doen met eisen had ik naast mij liggen tijdens het uitwerken, om mezelf te controleren en me bij de les houden en geen zijpaden ging bewandelen. Er zitten veel meer uren in dan in de studiegids staat, maar dat is persoonlijk denk ik en hoe snel je de kunst verstaat van het onderzoek doen.

Het systematisch werken, het ordenen is een lastige voor mij. De aanwijzingen van een oud mede student, hebben mij veel opgeleverd. Ik ging de structuur van de methode begrijpen, dat gaf mij overzicht en inzicht tijdens het schrijven van het onderzoek.

Als ik terugkijk is praktijkonderzoek doen in het werkveld over het geheel genomen, voor mij heel waardevol geweest. Ik kan het onderzoek achteraf zien als toegevoegde waarde aan de opleiding, met veel winst voor mezelf; toegevoegde kennis en in mijn ontwikkeling van het beroep. Het onderzoek omvatte alles waar ik mee bezig was geweest in de opleiding. Het uitzoeken en het bestuderen van de literatuur was bevestigend voor wat ik had gezien en ontdekt in de praktijk, het gaf verdieping en dat heeft mij eveneens veel opgeleverd.

7.7 Opbrengst voor het werkveld en de bewoners

De waarde van dit onderzoek is afhankelijk van hoe men met de uitslag om wil gaan. Dat is afhankelijk van menskracht en middelen, waarvan ik mij bewust van ben. Het is in elk geval een eye-opener en de bewoners zijn gehoord. Naar mijn mening is het heel bruikbaar voor de praktijk en ik zou het graag willen delen.

7.8 Persoonlijke opbrengst

Als ik terugblik op het onderzoek zou ik een volgende keer een paar dingen anders gaan doen. Ik zou minder zwaar naar het doen van onderzoek kijken. Vooraf bedenken wat ik boven tafel wil hebben, zodat ik nog gericht naar literatuur kan zoeken. Door het doen van onderzoek, heb ik geleerd dat het een proces is, wat zich gaandeweg ontwikkelt, dat het altijd anders kan gaan verlopen dan je vooraf had gedacht. Ik heb de overtuiging dat het vaker doen van onderzoek mijn eigen onderzoekskwaliteiten zullen verbeteren. En dat is ook goed. Ik kon het zien als een werkdocument, waar ik veel van geleerd heb en ik kijk er met een goed gevoel op terug.

Totaal woorden: 15.900

Literatuurlijst

- * Andriessen, H. (2009). *Staan in het einde, Over het beamen en verdiepen van de ouderdom*. Zoetermeer: Meinema, [www. uitgeverij Meinema.nl](http://www.uitgeverijMeinema.nl)
- * Balen, van J. (2007). *Mens en Religie*, Reader, Zwolle: Windesheim.
- * Baarda, de Goede en Teunissen. (2009). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff.
- * Berg, van der, M. (1984). *Als ouderdom pijn doet*. Kampen: Kok.
- * Berkhof, H. (2007). *Christelijk geloof*. Kampen: Kok.
- * Donk van der, C en Van Lanen, B. (2012). *Praktijkonderzoek in de school*, Bussum: Coutingo.
- * Ganzevoort, R en Visser, J. (2007). *Zorg voor het verhaal*. Zoetermeer: Meinema
- * Levinas, E. (2003). *Het menselijk gelaat*. Amsterdam: Ambo.
- * Menken- Bekius, C.(2005). *Werken met rituelen in het pastoraat*. 2^e druk. Kampen: Kok.
- * Mönnink, H. de (2008). *Verlieskunde. Handreiking voor de beroepspraktijk*, 5^e druk, 2^e oplage. Amsterdam: Reed Business Education.
- * Rögels, N. (2009). *Levensloopsychologie*, 3^e druk, Barneveld: Nelissen. [www. nelissen.nl](http://www.nelissen.nl)
- * Rögels, N. (2011) *Levensloopsychologie*, 4^e druk, Den Haag: Boom

Wind, W. 4 april 2014. 'Veel klachten van ouderen over verplicht verhuizen'. 'Trouw

Internet:

<http://www.mönninkverlieskunde.nl>. (geraadpleegd 18 maart 2014).

<http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/vergrijzing/huidig> (geraadpleegd op 15 april 2014).

CBS Bevolkingsstatistiek (geraadpleegd op 20 maart 2014).

[http:// www. Warffum.nl](http://www.warffum.nl) (geraadpleegd 25 maart 2014).

[http:// www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/verpleeghuizen-en-verzorgingshuizen](http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/verpleeghuizen-en-verzorgingshuizen) (geraadpleegd 25 maart 2014).

<http://www.fsw.vu.nl/nl/over-de-faculteit/facultaire-uitgaven/oraties/van-tilburg/> (geraadpleegd 25 maart 2014).

O = onderzoeker Lidy Luinstra

S = de geïnterviewde

Toelichting op het te lezen interview

Ik heb meneer S. leren kennen in het verzorgingshuis Warfheem bij de vieringen en weeksluitingen. De serie opdracht pastorale gesprekken van het vorig jaar, heb ik bij meneer uitgevoerd. Zijn levensthema's gingen vorig jaar over de tweede wereldoorlog, het overlijden van zijn vrouw, -wat toen nog maar ruim een jaar geleden was -, en de op handen zijnde sluiting van het verzorgingshuis Warfheem. In de gesprekken ging het over verlies, gemis, angst en boosheid. Maar ook het positieve kwam naar voren in de pastorale gesprekken bij meneer: 'Rechtvaardigheid doen aan de mens en samenleving, ruimte geven en in vrijheid leven'.

Meneer S. is 91 jaar en is van oorsprong gereformeerde huize. Hij heeft drie zonen, die in- en om Warffum wonen. Twee zonen zijn getrouwd en hij heeft klein- en achterkleinkinderen. Hij heeft een drukkerij gehad in Warffum. De drukkerij is overgenomen door zijn jongste zoon. Meneer was het oudste kind uit een gezin met nog vier jongere zusters onder hem. Zijn vader had een schildersbedrijf. Er zijn nog twee zussen in leven. Hij heeft drie jaar in het verzorgingshuis in Warffum gewoond.

Hij loopt rechtop en een beetje statig achter de rollator. Ik beleef hem als een nette verschijning. Het viel mij toen al op dat hij heel duidelijk was over de ontstane situatie van het verzorgingshuis. Meneer was erg strijdvaardig en hij wilde niet uit Warfheem. Van beroep was hij eerst een gewone huisschilder, zegt hij, maar is hij uitgegroeid tot zakenman. Een man met ambitie, capaciteiten en durf is hij geweest wat blijkt uit zijn verhalen. Wat ik bespeurde is het gemis van zijn vrouw. Hij sprak veel over de tweede wereldoorlog, waar hij een actieve rol in het verzet had.

Tijdens de pastorale gesprekken liet meneer fotoboeken zien met oorkondes en krantenknipsels van interviews met hem. Hij heeft een lange rij aan maatschappelijke verdiensten op zijn naam staan: Voorzitterschap van de raad van bestuur van het 'Openluchtmuseum Warffum'; voorzitter van de gereformeerde kerk, Raad van toezicht van het Hogelandcollege te Warffum; Raad van bestuur van de Rabobank. En meneer hield na zijn pensionering lezingen op (middelbare) scholen over tweede wereldoorlog. Hij was medeoprichter van 'Warffumburen', dat is een wooncomplex in Warffum.

In het fotoboek dat meneer liet zien, staat een door hem uitgetypte brief uit de oorlog. Hij luisterde berichten af van de BBC radio. Met behulp van een vriend heeft hij de berichten van de BBC vertaald en gedrukt vanuit zijn eigen geheime drukkerij om verspreid te worden. Drukken werd zijn grote hobby in de oorlog. Na de oorlog heeft hij zijn van zijn hobby, werk gemaakt, zoals hij zegt en heeft een eigen drukkerij opgericht. Meneer is geridderd in de orde van Oranje Nassau.

Meneer woont tijdens dit interview (20 dec. 2013), bijna drie maanden in Winsum in het verzorgingshuis 'Winkheem'.

Voorafgaande aan het interview heb ik meneer uitgelegd dat ik onderzoek doe voor mijn opleiding en dit geen pastoraal bezoek was. Hij begreep dat. Meneer is vaker geïnterviewd door onder andere NRC handelsblad en Dagblad van het Noorden, over het sluiten van verzorgingshuis Warfheem. Hij was actief betrokken voor het behoud van het verzorgingshuis Warfheem in Warffum.

O 1: We zitten hier nu in Winkheem in Winsum.

S 1: Ja, ja dat klopt (lacht)

O 2: Hoe bevalt het hier?'

S 2: De een vindt het hier prachtig en de ander... en de ander ja, ik weet ik niet zo goed... wanneer ga je weer naar huis hè?

O 3: Naar huis ...?

S 3: ja...dat is Warffum....hét dorp waar ik geboren ben.... Maar terug kan niet meer...

O 4: het dorp Warffum... is dat ook de kerkelijke gemeente?

S 4: Jazeker...

O 5: U bent altijd actief geweest in de kerkelijke gemeente...en u deed er nog een hele boel naast uw werk.

S 5: Oh, ja een beetje... ja...(lacht)

O 6: U zwakt het een beetje af!

S 6: Lacht

O 7: We hebben in het pastoraat wel eens over uw werk in de kerk gesproken.

S 7: Ja, ... ik heb wel een beetje het een en ander gedaan voor de kerk.... Ja...vroeger.

O: onderzoeksvraag 1: Hoe zou u uzelf omschrijven als gemeentelid?

Opmerking [EG1]: Wat weet je nu over zijn lidmaatschap? Waarom hier niet doorgevraagd?

S 8: Nou, ik doe nu voor de kerk niets meer....Ik ben zelfs lid van twee kerken! De kerk van Warffum en de kerk van Winsum. Ik betaal voor Warffum en Winsum.

O 8: Zo?

S 9: Dus... ben ik lid van twee kerken. Maar dat kan niet anders geloof ik.

O 10: U was vroeger heel actief in de kerk van Warffum, maar ook voor de gemeenschap.

S 10: Oh, ja... dat zeiden de kranten ... (lacht...)

O 11: Maar volgens u zelf dan?

S 12: Ach ja,... ik was wel actief, een beetje wel ja. Dat weet je wel.... Maar dat kerkenwerk ligt de een ook beter dan de andere.Het zit in je of niet. Je weet dat van jezelf wel...

O: onderzoeksvraag 1: Hoe belangrijk is de kerkelijke gemeente van Warffum voor u in uw leven geweest?

S 13: Stilte...Toch wel heel belangrijk.... Ik heb jarenlang in de kerkenraad gezeten, dus... ik was er wel mee bezig. De kerk... was wel heel belangrijk voor mij.... Ik wilde wel heel graag meedenken... ze konden me altijd om raad vragen....Maar dat komt van huis uit. Van

Opmerking [EG2]: Dit was een mooi punt geweest om door te vragen dat levert je veel materiaal op.

vroeger....**Van generatie op generatie**. Ik kom uit een gezin van vijf kinderen en ik ben oudste zoon met vier zussen.

Ja, nu zit ik hier.... Dat had ik nooit gedacht. Ik had het graag anders gezien. Mijn vader zat ook in het verzorgingshuis Warfheem.... Het is anders gelopen....Het is gebeurd.

O 13 : Ik merk berusting in uw stem.

S 14: Ja dat klopt, heeft u goed opgemerkt.... Je moet wel....

O 14 : Hoe is dat voor u om nu van twee kerken lid te zijn?

S 15: Ze vroegen om een bijdrage voor de kerk van Winsum, en dan ben je ook lid van Winsum en dan doe je dat. Maar ik ga hier niet naar de kerk in het dorp. De kerkdiensten hebben we hier in dit gebouw....Hier zijn heel wat mensen hoor.

O15 : U merkt dus de betrokkenheid van de kerk van Winsum?

S 16: ja, dat zeker waar! De kerk van Winsum is echt wel actief voor dit huis....

O:16 U bent positief!

Opmerking [EG3]: Hier ben je de pastor

Opmerking [EG4]: Is dat zo? Op basis waarvan zeg je dit?

Onderzoeksvraag 2

Hoe belangrijk was dat toen voor u in het verzorgingshuis Warfheem?

S17: De kerk van Warffum was actief in het verzorgingshuis. In de weeksluiting op vrijdagmiddag van Warfheem bijvoorbeeld. Ik ging er altijd heen. Het hoorde bij mijn leven. Maar ja, dat is over.....

O: onderzoeksvraag 5: Wat merkt u van de kerkelijke gemeente van Warffum?

S 18 : Nee, die is hier niet meer actief. De kerk van Warffum is hier *niet* meer actief (met nadruk). Van de kerk van Warffum merk ik niet meer zoveel. Er is een keer een ouderling geweest van Warffum, -maar dat zijn ze ook niet meer verplicht geloof ik -, omdat ik nu bij Winsum hoor en ik ga hier in dit gebouw naar de dienst. Er is een keer iemand van de kerk van Winsum op bezoek geweest. Maar dat was geloof ik geen ouderling. Hij kwam van de kerk. Daar had ik ook geen diepe gesprekken mee, nee.... En dat heb ik liever wel met een ouderling'.

O 19: Hoe zou u dat gesprek dan graag willen?

S 19 : Dat je geestelijke gesprekken voert, en dat kan blijkbaar elke ouderling niet meer tegenwoordig.....

O 20: Gemis?

S 20 : Ja! Dat is een gemis! Dat vind ik een groot gemis.... Ze zijn benoemd als ouderling, ze hebben ja gezegdworden erop afgestuurd.....maar ja....elke ouderling is geen ouderling hè? Ze kunnen het ook niet helpen denk ik dan maar....

Ieder kan het werk als ouderling ook niet doen. Geestelijke gesprekken voeren. blijkbaar is dat moeilijk voor veel mensen tegenwoordig....over koetjes en kalfjes wordt er gepraat.... verder kom je niet....jammer.

Maar, ze hebben die gaven kennelijk ook niet. Ik kan hun dat dan ook niet kwalijk nemen.... Ik vraag me af, of ze dan de benoeming wel moeten aanvaarden, als je niet verder komt dan over het weer te praten.....en geen geloofsgesprekken kunt voeren.

O 21: Zoals ik u al zei, gaat mijn onderzoek over wat de sluiting van verzorgingshuis voor u als bewoner heeft betekend in relatie tot de kerkelijke gemeente. Ik heb een tekeningetje gemaakt, die hierover gaat.

Opmerking [EG5]: Hier ga je voorbij aan wat hij wil zeggen, het lijkt wel of jij een schema in je hoofd heb dat je gaat afwerken. Laat de respondenten vooral vertellen en kijk aan de hand van je topics of die allemaal aan bod zijn gekomen.

Onderzoeksvraag 4

(Laat het zien en leg uit)

Er staan kleine rondjes en grote rondjes op. U bent het kleine rondje en het grotere rondje verbeeld de gemeente, die om u heen staat.

Kunt u aangeven op deze tekening hoe u zich betrokken voelt?

Is dat nog net zo als het toen was in het verzorgingshuis Warfheem, of is dat veranderd door de verhuizing? Voelt u zich nu half betrokken, of voelt dat nu als rand betrokken?

.....dhr denkt na en kijkt....

O22: Kunt u dat goed zien?

S 22: Jawel, maar mijn ogen worden wel minder....Dat is waar....Maar kan het wel zien hoor. Hier hang je erbij aan hè? Wijst aan.....Ik voel me nu half verbonden met Warffum.(Wijst tekening B aan)

5. Wat merkt u nu van de kerkelijke gemeente?

S 23: Van de kerk krijg ik geen bezoek. Dat gaat net als bij een arts. De arts van Warffum kwam altijd bij mij. Ik woon nu in Winsum en nu komt hij niet meer. Zo gaat dat en dat heb je maar te aanvaarden... Er komt hier nog wel iemand, van de kerk, maar dan als oude vriend van mij, niet speciaal namens van de kerk, zal ik maar zeggen...

O23 : Die komt uit zichzelf?

S 24: ja

O 25: Is het voor u het een gemis?

S 25: Ja, inderdaad, maar ik heb er ook wel begrip voor. De mensen werken in de kerk van Warffum, als ze tenminste actief zijn....(lacht) je hebt actieve ouderlingen en geen actieve ouderlingen. Dat weet je wel hoe dat werkt. Ik ken ook ouderlingen die nooit een huisbezoek afleggen. Anderen komen drie keer per jaar. Maar dat ligt aan de persoon zelf. Daar kan geen predikant wat aan doen... zo zie ik datstilte.....

O: onderzoeksvraag 7 Wat zou u graag wensen in relatie met de kerk van Warffum nu en in de toekomst?

S 26 : ja....Is moeilijk te zeggen....meer belangstelling... ook voor de moeilijke gevallen hier... die krijgen nooit bezoek...

O 26 : Maar het gaat nu even om u....

S 27 : Niet speciaal voor mij hoor....Maar die andere mensen, moeilijke gevallen, krijgen nooit bezoek.

O 27 : Geen bezoek van de kerk in Warffum?

S 28 : Nee, maar ik heb er ook wel begrip voor. De ouderlingen wonen in Warffum, zij hebben hun werk, en ik snap dat ook wel een beetje.

O 28 : U hebt het over moeilijke gevallen.....Maar u bent óók verhuist! Dat is toch niks?

S 29 : Man...ik ga liever vandaag weer heen (= terug naar Warffum) dan morgen....Ik ben liever thuis....(Warffum). Het is hier wel goed hoor...maar heel anders.....Hier is een ander leven...

Opmerking [EG6]: Wat is dat ander leven?

O 30: U hebt een keer tegen mij gezegd: 'Mijn ziel ligt in Warffum' ...

S 30 ; Oh, dat kan best wezen...lacht...Is ook zo! ...Niet dat het hier niet goed is, het is uitstekend met de verzorging.

O 31: Hoe was de overgang met de verhuizing?

S 31: Oh, de kinderen hebben geholpen...

O 32: Bent u vanuit de kerk ook mentaal ondersteunt? Is er iets gedaan vanuit de kerk?

S 32 : Nee,... ik heb toen geen predikant of ouderling van Warffum gezien.... Stilte.....dat is niet gebeurd.... Dan zeg ik.... dan laten ze je wel wat links liggen....

O 33: Dat gevoel heeft u?

S 33: Ja, dat is geen goed gevoel..... Maar ik weet niet waarom....

O 34; De pastorale groep dan, die op vrijdag de weeksluiting deed, heeft die nog iets gedaan?

S 35 : Niks....Maar dit is van de laatste jaren hè? Dat wist je. Het zat er aan te komen en is niet nieuw.

Onderzoeksvraag 6: Wat mist u?

S 36: Ik zou het wel prettig vinden dat er eens **iemand kwam van de kerk** van Warffum even praten hoe het gaat.

O 36: Over hoe het nu met u gaat?

S 37: Nee, niet over hoe het met mij gaat, maar over hoe het met de kerk gaat van Warffum!

O 37 : Ik merk dat u belangstelling blijft houden voor de kerk van Warffum. Daar ligt uw hart.

S 38 : Ja, zo is dat eenmaal, ik ben er geboren en getogen en mijn levenlang daar naar de kerk geweest. Al 90 jaar!

Onderzoeksvraag 7

O 39 : **Wat zou u graag wensen in de relatie met de kerk van Warffum nu en in de toekomst?**

S 39 : Nou ja... de hele **nieuwe ontwikkeling van de kerk wil ik nog meemaken**. Ik zou graag dat de kerk iets meer **belangstelling** toonde naar de mensen uit Warffum die hier nu wonen. Dat er een ouderling werd benoemd voor deze oude Warfummers. En ook een beetje meer belangstelling vanuit het dorp zelf. Ik ben er geboren en getogen, ik weet alles daar. Ik ken alle verenigingen. Alles. Ik had ook hele gesprekken met mijn huisarts, maar hij mag hier niet meer komen..... Maar afijn, kan niet meer. *(meneer: 'Ik neem even een slok koffie na al dat gepraat')*Gelukkig komen de kinderen elke week. Dus ik blijf op de hoogte. Verder kreeg ik elke week bezoek van mijn zusters in Warfheem.

O 40: U kunt niet meer met de rollator naar het dorp om oude bekenden te treffen. Of een wandeling maken naar de drukkerij *(dhr had een eigen drukkerij. Deze is door zijn zoon overgenomen)*.

S 41: Lacht, Daar ging ik vaak heen, dat is allemaal voorbij. Dat moet je maar aanvaarden. Maar ik mag niet klagen, Er zijn mensen van veertig die zijn overleden en ik ben negentig geworden!

O 41. u blijft positief ...

S 42 ; Ja Je kunt er niets aan doen.....stilte..... Nee, ik heb geen hoera geroepen toen ik naar Winsum moest verhuizen....

O 42: Dat weet ik nog van de pastorale gesprekken. We hebben daar veel overgepraat, hoe u daar over dacht.

S 43: Oh, dat kan best ...ik kan dat niet allemaal niet meer onthouden. Dat kon ik vroeger wel, maar dat is allemaal veranderd. Je zal wel moeten...het is niet anders. Je moet gewoon aanvaarden.

O 44: Maar daarvoor was het voor u wel een heel geworstel.

S 44; Dat heeft we gehad.... StilteDe worsteling is voorbij.... Ik kan toch niet anders.... Ik ben blij dat ik nog kan praten en vertellen...(maar ik zal geen leugentjes vertellen,ha,ha!)

O 45: Loopt u wel eens met de rollator door het dorp Winsum?

S 46 : Jawel. Nou het verbaast mij dat mensen mij aanspreken en zeggen: Bent u S? Dan zeg ik ja.. Ik vraag dan: hoe kent u mij dan? Ik was vroeger minder met Winsum bekend.

O 47: U was bekend in de omgeving met uw drukkerij.

S 48: Ja, ja misschien wel en dat mensen mij dan naroeppen.

O 48 : U stond regelmatig in de krant met een verhaal... (meneer was maatschappelijk erg actief).

S 49: Ja, te vaak!Hoeft om mij niet hoor. Over Roakeldais en zo...(dhr. is o.a. oprichter geweest van het jaarlijkse internationale volksdansfestival in Warffum, die de naam kreeg: 'Op Roakeldais' wat op goed geluk betekent).

O 50 : En dat bestaat nog. U hebt Roakeldais bedacht!

S 50 : Ja!

O 51; Verlangt u ook naar Roakeldais als het weer zomer wordt?

S 52: Ja. Ik hoop dat dat kan.

O 53: Verlangt u wel eens terug naar de intieme sfeer van Warfheem?

S 54 : Jazeker!

S 54: Dat heb je hier niet en dat is hier te groot. Hier zijn nogal wat mensen die in de kerkdienst komen in dit gebouw. **Deze diensten worden behoorlijk bezocht, Ze hadden hier kinderkoor er bij vorige week. Dat was prachtig. De kerk van Winsum vind ik wel actief.**

O 55: U had een goed gevoel erover?

S 55 : Jawel, **de predikanten kunnen goed meedoen, ze voelen het wel aan, wat je doormaakt bij een verhuizing.** Je kunt met een predikant een gesprek aangaan als je dat wilt.

O 56; Heeft u vrede met de situatie zoals die nu is?

S 56 : Ja, het moet. Je kunt er niets aan doen, het overkomt je. Ik had het liever niet. Maar je moet zelf ook aanpakken. Even naar het kerkhof lopen kan niet meer. (Vrouw is 2 jaar geleden overleden). Er komen tranen.

O 57: U mist haar. Tranen...bijna 70 jaar kende ik haar. Achteraf is het niets en dat krijg je er ook nog bij...

O 57: Voelt u zich... alleen?

S 58 Ja, alleen !! De mensen zijn zo oppervlakkig en ze weten niet wat dat is. De meeste mensen die hier over de kerk praten weten niet wat geloven is. Allemaal kerstdiners en zo....maar daar gaat het niet om.

O 59: Voor ons is dat de geboorte van Christus hè, die naar ons omziet ook als wij alleen zijn (meneer knikt).

Opmerking [EG7]: Pastorale reactie

U hebt mij veel verteld. Ik heb hier veel aan voor mijn onderzoek. Als ik het uitgetypt heb krijgt u een uitdraai en dan kunt u het nog eens nalezen, (of ik leugentjes heb verteld, meneer lacht!), alleen of met uw kinderen. Dank u wel.

Labelling deelvragen

Bijlage A

Deelvraag 1. Hoe belangrijk is de kerkelijke gemeente van Warffum in uw leven geweest?

Ik wil onderzoeken waarom en in welke mate de kerk belangrijk in het leven van de bewoners is geweest.

Antwoord 1 Respondent S Bijlage 1	Antwoord 2 Respondent H Bijlage 2	Antwoord 3 Respondent B Bijlage 3	Antwoord 4 Respondent R Bijlage 4	Antwoord 5 Respondent P Bijlage 5	Bevindingen
Ik was wel actief (S 12) <u>Heel belangrijk</u> <u>Kerkenraadslid</u> Generatie op Generatie (S 12, S 13)	Mijn <u>hele</u> <u>leven</u> ben ik <u>lid v.d. kerk</u> geweest. (H 3)	<u>Lid v.d Kerk in Warffum</u> <u>gebleven</u> , <u>ds kent mij</u> , vriendinnen v.d. gemeente <u>zoeken mij op</u> . (B 10)	Onze hele <u>familie was Hervormd</u> en dat werkt door tot in de genen. Dan <u>hoor je bij de Kerk, je bent gedoopt</u> . (R38)	Heel belangrijk, <u>het 1^e belangrijkste in mijn leven</u> (P 13)	Van het belangrijkste tot heel belangrijk en 'gewoon' lid gebleven, - ds kent mij - doop+ gemeentelid generaties lang.

Toelichting

De belangrijkheid van de kerkelijke gemeente varieert per ondervraagde.

De een is kerkenraadslid geweest, anderen zijn gemeentelid van de oude gemeente Warffum. Het bij de kerk horen ervaart men als belangrijk. Sociale contacten zijn door de kerkelijke gemeente Warffum ontstaan en oude vrienden van de gemeente komen hen nog opzoeken.

Deelvraag 2. Hoe belangrijk was dat voor u toen u in het verzorgingshuis Warfheem woonde?

Ik wil onderzoeken in welke mate geloof en kerk belangrijk voor hen was in verzorgingshuis Warfheem.

Antwoord 1 Respondent S Bijlage 1	Antwoord 2 Respondent H Bijlage 2	Antwoord 3 Respondent B Bijlage 3	Antwoord 4 Respondent R Bijlage 4	Antwoord 5 Respondent P Bijlage 5	Bevindingen
Ik ging er <u>altijd heen</u> (<u>weeksluiting</u>) Het hoorde <u>bij mijn leven</u> . (S 17)	Altijd <u>weeksluiting</u> , <u>dat was mooi</u> : zingen en bidden, daarna <u>koffie drinken</u> en <u>Intiem</u> (H 15, 18)	<u>Weeksluiting</u> Warfheem: mooi op vrijdagmiddag (B15)	Kerk is met de <u>weeksluiting opnieuw in mijn leven gekomen</u> . (R 55)	In Warfheem waren we een <u>kleine geloofs-gemeen-schap</u> . Een innige gemeenschap (P 35)	Weeksluiting ; geloof beleefd: <u>waardevol</u> , <u>intiem en warm</u>

Toelichting

Deze bewoners gingen op vrijdagmiddag naar de weeksluiting in Warfheem, om samen te zingen en te bidden. Dat was voor hen een belangrijke reden en de weeksluiting hoorde bij het leven in Warfheem. Op vrijdagmiddag samen de week afsluiten; geloof beleven, warmte, bemoediging en intimiteit ervaren.

Deelvraag 3 Hoe zou u zichzelf omschrijven als gemeentelid?

Ik wil onderzoeken hoe de bewoner zichzelf ziet als lid gemeentelid.

Antwoord 1 Respondent S Bijlage 1	Antwoord 2 Respondent H Bijlage 2	Antwoord 3 Respondent B Bijlage 3	Antwoord 4 Respondent R Bijlage 4	Antwoord 5 Respondent P Bijlage 5	Bevindingen
Actief (S 12) Ik ben nu <u>lid van 2</u> kerken: Winsum en Warffum. (S 8)	Ik voelde me <u>meelevend gemeentelid</u> , ik was lid v.d. Vrouwenver. (H4)	<u>..dat ik erbij hoor, bij God</u> (B 18)	Ik ben dooplid...de kerk zegt mij niet zoveel en <u>toch geloof ik.</u> (R 33) - <u>Andere ideeën..</u> ..thuis bidden kan ook (R 43)	Goed, (P 22) Ik wil <u>niet naar de kerk van Winsum, worden overgeschreven</u> , ik kan daar geen mens. (P23)	Bewoners omschrijven zichzelf van actief betrokken tot 'gewoon' gemeentelid. En bij God willen horen

Toelichting

Deze vraag werd beantwoord met het lid zijn van twee kerken, in de huidige woonplaats en de oude gemeente. De een voelt zich nog meelevend gemeentelid van Warffum en de ander heeft niet zoveel met het kerklidmaatschap. Het erbij horen, bij God en toch geloven zonder dat de kerk een belangrijke plaats inneemt wordt ook genoemd. Het laten overschrijven wil men liever niet.

Deelvraag 4 Kunt u aangeven op de tekening hoe u zich betrokken voelt?

Door een vraag visueel te maken wil ik de respondent helpen met het beantwoorden met behulp van een tekening. Dat wordt eenvoudiger gemaakt.

Het begrip betrokkenheid is breed en is moeilijk meetbaar en daarom heb ik voor deze werkvorm gekozen. De pijlen (kijkpunt) op de tekening verbeelden de betrokkenheid van de gemeente naar de bewoner toe. De kleine rondjes verbeeldden de bewoner. Het rondje daarom heen, verbeeld de gemeente.

A= Helemaal betrokken: helemaal opgenomen voelen in de kerkelijke gemeente

B= Halfbetrokken: zich minder betrokken voelen bij de kerkelijke gemeente

C= Randbetrokken: het minst betrokken voelen bij de kerkelijke gemeente

Antwoord 1 Respondent S	Antwoord 2 Respondent H	Antwoord 3 Respondent	Antwoord 4 Respondent R	Antwoord 5 Respondent P	Bevindingen
Bijlage 1	Bijlage 2	Bijlage 3	Bijlage 4	Bijlage 5	
half verbonden.. 'Hier hang je erbij' (S 22)	Half betrokken, <u>ik hoor bij 2 kerken</u> , (h16 Winsum en Warffum	<u>helemaal betrokken bij Warffum</u> . B 36. <u>Baflo zegt mij niks.</u>	Niet zo. Zeg maar randbetrokken (R 37)	Ik voel mij halfbetrokken (P24)	Halfbetrokken: 3 helemaal betrokken: 1 randbetrokken: 1

Toelichting

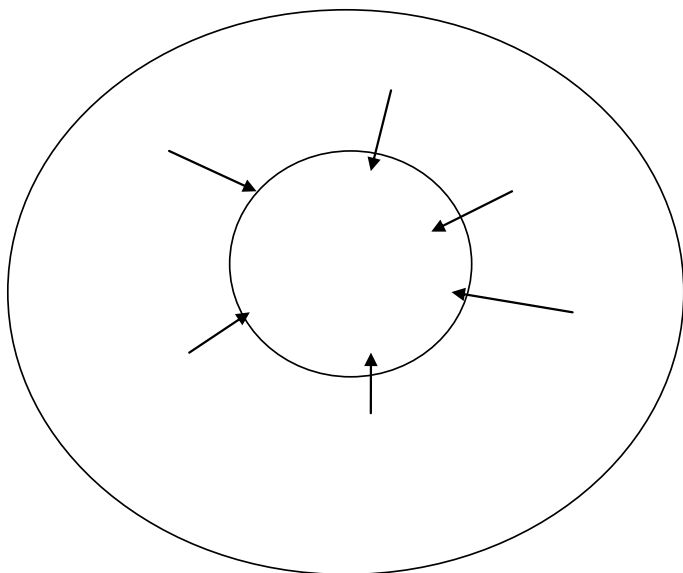
De bewoners met sociale contacten vanuit uit de kerkelijke gemeente Warffum voelen zich het meest nog betrokken bij de gemeente. Het betrokken voelen is een gevoelskwestie.

De bewoner die geen- of minder sociale contacten heeft met de gemeente en geen bezoek ontvangt, voelde zich nog wel betrokken bij de kerkelijke gemeente.

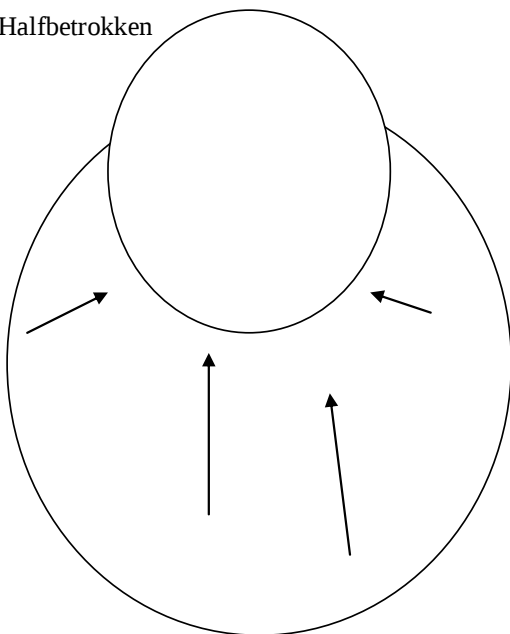
De randbetrokkene zegt het minst aan betrokkenheid te voelen met de oude gemeente.

Kunt u aangeven op deze tekening hoe u zichzelf ziet in relatie tot de kerkelijke gemeente?

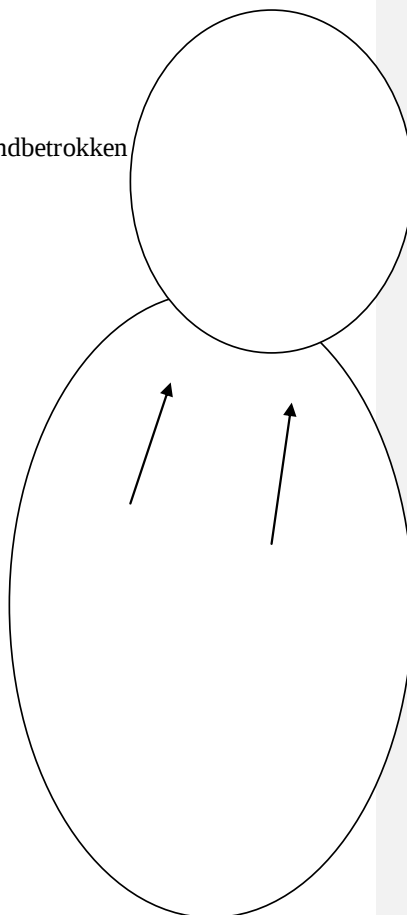
A Helemaal betrokken..

B Halfbetrokken

C. Randbetrokken

Deelvraag 5 Wat merkt u nu van de kerkelijke gemeente? (een jaar na de sluiting)

Ik wil weten in hoeverre de bewoners nog betrokkenheid merken van de kerkelijke gemeente

Antwoord 1 Respondent S Bijlage 1	Antwoord 2 Respondent H Bijlage 2	Antwoord 3 Respondent B Bijlage 3	Antwoord 4 Respondent R Bijlage 4	Antwoord 5 Respondent P	Bevindingen
Van de kerk krijg ik <u>geen</u> <u>bezoek</u> . Zo gaat dat. Dat heb je te Aanvaarden. S 23. .. wel begrip voor, ouderlingen hebben hun werk in Warffum. (S 28)	De <u>pastorale medewerker is eens geweest</u> , die ook de weeksluiting deed(H21)	Ik krijg het <u>blad: 'Samen op Weg'...</u> <u>ouderling</u> is geweest. (B11)	De kerk is met de <u>weeksluiting weer in mijn leven gekomen</u> . (R 50)	Ze zijn hier <u>wel eens geweest</u> met Sinterklaas Kerst (P28). Ze hebben mij gevraagd of ik wil <u>overgaan naar Winsum, dat wil ik niet</u> .	Gemiddeld is er 1 bezoek afgelegd/ p jr - kerkblad, - vriend - kerk= weeksluiting

Toelichting

De bewoners wonen gemiddeld ruim een half jaar tot een jaar in hun nieuwe woonplaats. De contacten van de kerkelijke gemeente Warffum heeft langs officiële weg een keer plaats gevonden, door bijvoorbeeld een bezoek van de pastorale medewerker of een ouderling. Het kerkenblaadje 'Samen op weg' wordt nog toegestuurd. Het kerkelijk lidmaatschap overschrijven naar de kerkelijke gemeente van de nieuwe woonplaats, is moeilijk en dat willen de bewoners liever niet.

Deelvraag 6 Wat mist u?

Ik weten wat de bewoners missen op hun nieuwe woonplek

Antwoord 1 Respondent S Bijlage 1	Antwoord 2 Respondent H Bijlage 2	Antwoord 3 Respondent B Bijlage 3	Antwoord 4 Respondent R Bijlage 4b	Antwoord 5 Respondent P Bijlage 5	Bevindingen
Ik zou het <u>prettig vinden dat iemand v.d. kerk kwam</u> (S 36), praten <u>hoe het met de kerk gaat</u> (S 37)	Niet zoveel meer.. ik ben vaker verhuist. (H 24)	Ik zou graag een geloofs <u>Gesprek willen, officieel v.d. kerk en dan bidden.</u> (B 19)	<u>Wij misten de weeksluiting en we hebben er zelf om gevraagd.</u> (R13)	<u>Ik mis Warffum en Warfheem.</u> (P 26)	1.Ex-bewoners van Warfheem zeggen hun weeksluiting te missen. Hebben hierom gevraagd. 2. Missen een geloofsgesprek, het contact met de gemeente en/of het dorp.

Toelichting

De bewoners geven aan dat ze een geloofsgesprek en samen bidden prettig zouden vinden met iemand van de kerkelijke gemeente Warffum. De weeksluiting werd gemist in de nieuwe zorginstelling. Deze is in overleg daar geïntroduceerd door de oud bewoners van Warfheem.

Een bewoners wil graag weten hoe het met de oude gemeente Warffum gaat. Het contact wordt gemist en deze bewoner wil graag op de hoogte blijven. De contacten met de overige bewoners die nu elders wonen, wordt als gemis ervaren, evenals het contact met het dorp Warffum.

Deelvraag 7: Wat zou u graag wensen in relatie met de kerk in Warffum nu en in de toekomst?

Ik wil weten wat hun wensen zijn en wat ze nog graag zouden willen in relatie met de kerkelijke gemeente.

Antwoord 1 Respondent S Bijlage 1	Antwoord 2 Respondent H	Antwoord 3 Respondent B	Antwoord 4 Respondent R	Antwoord 5 Respondent P	Bevindingen
<u>Nieuwe ontwikkelingen v.d. kerk wil ik nog meemaken.</u> Kerk: iets meer <u>belangstelling tonen naar de mensen uit Warffum</u> (S39)	<u>Bezoek</u> van de Kerk niet beslist over geloof praten jonge mensen onderwijzen in de bijbel (Bijlage 2 H 29)	<u>Geloofsgesprek</u> van de kerk (Bijlage 3 B 34)	<u>Op mezelf</u> blijven Geen verplichtingen (Bijlage 4 R 58)	<u>Geen wensen</u> (Bijlage 5 P32)	De wensen zijn verschillend: van ontwikkelingen volgen, tot op mezelf blijven. Bezoek, v.d. kerk wordt op prijs gesteld, met persoonlijke wensen: - wel of/niet over geloofsleven praten bijbelonderwijs

Toelichting

De wensen verschillen van persoon tot persoon.

Een bewoner heeft de wens om met de ontwikkelingen van de kerk op de hoogte te willen blijven. Een ander wenst een bezoekje van de kerk en geeft aan dat er niet beslist over het geloof hoeft te worden gepraat, terwijl de ander juist wel een geloofsgesprek wil.

Er is een bewoner die aangeeft geen verplichtingen willen hebben, aangaande elke week naar de weeksluiting te gaan. Een heel oude bewoner heeft geen wensen meer.

(uit fragmenten van interview 1 (S))

1. Verlies

S 20: Groot gemis, geestelijke gesprekken voeren, (ouderling)... is blijkbaar moeilijk voor veel mensen.

S 23: van de kerk (Warffum) krijg ik geen bezoek.

2. Ontheemd

S 38: Geboren en getogen in Warffum en ik ben mijn levenlang daar naar de kerk geweest.

3. Heimwee

S 3: ja...dat is Warffum, hét dorp waar ik geboren ben. Maar terug kan niet meer...

S 2: wanneer ga je weer naar huis hè?

S 29: Ik ga liever vandaag weer heen dan morgen.

S 54: jazeker! Antwoord op vr. 53

S 37: Hoe het met de kerk van Warffum gaat.

4. Verlangen

S2: De een vindt het hier prachtig en de ander... en de ander ja, ik weet ik niet zo goed...

S18: De kerk van Warffum is hier niet meer actief.

5. Oude- en nieuwe zingeving

S 17: De kerk van Warffum was actief in het verzorgingshuis, in de weeksluiting, ik ging er altijd heen. Het hoorde bij mijn leven.

S 18 Ik ga hier in dit gebouw naar de dienst. (Nieuwe zin).

6. Aanvaarding

S 9: ben ik lid van twee kerken; Warffum en Winsum

S 23: van de kerk van Warffum geen bezoek... Zo gaat dat.. heb je maar te aanvaarden

S 13: het is anders gelopen. het is gebeurd.

S 18: Er is iemand van de kerk van Winsum op bezoek geweest.

S 41: Dat is allemaal voorbij... aanvaarden, ik mag niet klagen.

S 43: Dat moet je maar aanvaarden.

7. Bevindingen

Deze oud bewoner van Warfheem geeft aan dat hij zijn oude kerkelijke gemeente Warffum mist en heimwee heeft naar zijn geboortedorp, waar hij zijn levenlang heeft gewoond. Hij zegt dat hij geloofsgesprekken mist met een ouderling. Aan de andere kant heeft hij het leven aanvaard zoals die zich aandient in het verzorgingshuis te Winsum. De viering op zondag in het verzorgingshuis is de nieuwe zingeving, maar wil in contact blijven met de kerk van Warffum (S.37)

Labelling Topics

(uit fragmenten van interview 2 (H))

1. Verlies

H5: zoals er nu over kerk en geloof gedacht wordt, kan ik niet zo meer vatten...het is zo anders geworden in de kerk.

H14: Mijn vriendin moest naar een ander verzorgingshuis.en dat vind ik jammer...

H 15: We kenden elkaar, ik ging altijd naar de weeksluiting van de kerk... dat was mooi...,met elkaar zingen en bidden en daarna koffiedrinken. Dat was een mooi groepje.

H 18: Het is lang niet zo intiem als in Warfheem

H 19: De een en de ander valt bij je weg.

2. Ontheemd

H 24: Sommigen zijn heel erg gehecht aan hun woonplaats. Maar ik ben vaker verhuisd.

3. Heimwee

H 15: We kenden elkaar, ik ging altijd naar de weeksluiting van de kerk... dat was mooi...,met elkaar zingen en bidden en daarna koffiedrinken.

H 18: Het is lang niet zo intiem als in Warfheem

4. Verlangen

H2: Geloof moet uit jezelf komen.

H 29: Bezoekje van de kerk, niet altijd over geloof hebben.

Het 'jonge spul' onderwijzen, ze weten niet wat een bijbel is.

5. Oude- en nieuwe zingeving

H 3: Ja, mijn hele leven ben ik lid van de kerk geweest.

H 15: Vrijdag was er weeksluiting van de kerk.

6. Aanvaarding

H12: de wereld is wel heel anders geworden...

H14: Mijn vriendin moest naar het verzorgingshuis in Baflo en dat vind ik jammer...(inmiddels overleden) maar het is zo gelopen.

H 15: Maar dat kon niet langer bestaan.

H 24: Ik heb het maar aanvaard toen ik hier naar toe moest. Het komt naar je toe. De mens wikt en God beschikt.

H26: Thuis is eigenlijk.. Warfheem...blij dat ik hier ben...je kunt niet alles meer.

7. Bevindingen

Deze oud bewoner is vaker verhuisd in haar leven, maar zou aan het eind van haar leven liever in Warfheem zijn gebleven. Gevoelens van heimwee naar de weeksluiting van Warfheem zijn aanwezig. Hoe nu gedacht wordt over geloven, is niet meer zo begripbaar. Het sociale aspect van Warfheem is een gemis: Het niet meer bij elkaar zijn. Er is aanvaarding van het leven zoals het is gelopen en een wens; geloofsoverdracht naar de jongere generatie.

Labelling Topics

(uit fragmenten van interview 3 (B))

1. Verlies

B 6: Mijn man is zijn vrouw en kind verloren in de oorlog, ik ben mijn verloofde verloren in de oorlog, wij kregen geen kinderen.

B 8: De huizen werden plat gemaakt, (nieuwbouwproject), we moesten daar weg, zijn weer verhuisd in Warffum. Ik heb nog vier jaar in Warfheem gewoond en toen moest ik daar ook weer weg!

2. Ontheemd

B1: Als ik hier naar buiten loop, dan ken ik de mensen niet, ik ken de straten niet, wil ik wel zwaaien naar de mensen...maar zij kennen mij niet. Ze blijven niet even bij je staan, zoals in Warffum voor een praatje als je groette.

3. Heimwee

B1 en B3: beetje heimwee naar het dorp Warffum. Ik weet veel van het dorp.

4. Verlangen

B 17: Er is toch maar één God?

B 18: Gewoon dat ik erbij hoor, bij God.

B 31: Zou de Heer nog geloof vinden op aarde?

5. Oude- en nieuwe zingeving

B14: We hebben hier kerstfeest gevierd...er is hier een keer per maand een zangdienst met een overdenking van de gereformeerd (vrijgemaakt) kerk, we hebben een kerkdienstje en ik ga dan ook heen.

Maar, *we hebben hier weer een weeksluiting, dat heb ik teweeg gebracht!*

B 17: Ik mag graag eens wat anders horen, ik doe daar niet moeilijk over.

B 18: Ik ga zelf bidden en daar ervaar ik veel kracht uit. Daar houd ik mij aanvast.

B 24: De weeksluiting is voor iedereen.

B 32; Ik heb nog zoveel. Ik word overal voor bewaard, Het wordt je gegeven, dan moet je het gebruiken en een voorbeeld geven

B 33: Dat ze zien dat je christen bent.

6. Aanvaarding

B6: Maar dat is verledentijd en we leven nu.

B20: Ik leg me er wel bij neer.

B 36: Ik ben blij met de dag en leef met de dag.

Verwachtingen

B 11: Ik had op ds gerekend, ik vind dat dat zo hoort.

B 12: Ik heb geen gezin, niemand kent mij hier.

B 18: vind ik het mooi als er iemand van de kerk komt. Officieel.

B 20: Ik wil niets vragen... zo ben ik niet opgevoed...eerder terughoudend.

B 21: Ik was wel teleurgesteld toen ik hier al vier maand zat en er niemand van de kerk was geweest.

7. Bevindingen

Deze oud bewoner moest voor de tweede keer gedwongen verhuizen. De eerste keer omdat de plek waar hun huis stond moest worden afgebroken voor een nieuwbouwproject en nu verplicht verhuizen met de sluiting van het verzorgingshuis Warfheem. Hoe belangrijk de betekenis van de weeksluiting is geweest in het verzorgingshuis Warfheem blijkt dat deze zingeving is 'meegenomen' naar het huidige verzorgingshuis.

Gevoelens van heimwee naar het oude dorp zijn nog steeds aanwezig. Een niet uitgesproken verwachting van contact te willen blijven onderhouden met de kerk- van officiële zijde- leeft en er klinkt teleurstelling.

Anderzijds is het leven aanvaart zoals het verlopen is, wordt in het hier en nu geleefd en is deze respondent blij met het leven van elke dag.

Labelling Topics

(uit fragmenten van interview 4a en 4 b (R))

1. Verlies R1: Het was zo <u>mooi in Warfheem... zo knus...</u> dat zeggen we allemaal, wij oud- bewoners van Warfheem. <u>Dat mis ik hier. Het was geweldig daar...één grote familie.</u> Ik heb me nooit buiten gesloten gevoeld.
2. Ontheemd:
3. Heimwee R1: Als Warfheem weer open gaat, gaan we er allemaal weer heen. Interview 4b: R 13: <u>Wij misten de weeksluiting en we hebben er zelf om gevraagd.</u>
4. Verlangen R1: Als Warfheem weer open gaat, gaan we er allemaal weer heen. R 31: Je moet <u>goed willen zijn voor de ander</u> en de dingen <u>goed doen</u> die op je pad komen en niet het kwade willen. Het <u>moet in je zitten in je hart.</u> R18 <i>interview 4b</i> : Nou, ik weet dat er een <u>grotere liefde is</u> , die ons te boven gaat en dat is <u>van God.</u>
5. Oude en nieuwe Zingeving R33: De kerk zegt mij niet zoveel en toch geloof ik. R30: Ik geloof dat God bestaat, jazeke! <u>Geloven is voor mij anders geworden.</u> R 43: Ik heb andere ideeën over alles, <u>thuis bidden</u> kan ik ook. R 34: Toen ik in Warfheem kwam hebben ze mij gevraagd om eens in de weeksluiting te komen. Ik hoorde de <u>Bijbelverhalen opnieuw.</u> Mijn Beppe vertelde mij vroeger Bijbelverhalen. R 36: Ja, heel erg, <u>wij misten (de weeksluiting)</u> dat allemaal, dat was toch wel heel belangrijk voor de oud bewoners van Warfheem. Ze wisten in Baflo niet wat een weeksluiting was en dat hebben we uitgelegd. <u>Wij hebben gezorgd dat de weeksluiting in Baflo is gekomen.</u> R 55: met de <u>weeksluiting is de kerk weer in mijn leven gekomen.</u> R14: <i>interview 4b</i> ; net zoals in Warfheem zingen, bidden en een preek. Of een mooi gedicht.
6. Aanvaarding
7. Verwachtingen R 58: Nee, <u>ik blijf op mezelf, het goed zo</u>
Bevrijding R10: Vrij, ik was vrij. R14: ... als kind veel werk doen, ook op het land. R 58: Wil ik <u>een keer niet naar de weeksluiting</u> , dan ga ik met mijn scootmobiel erop uit. <u>Vrijheid is mijn motto.</u> R6 en 7 ; <i>interview 4b</i> : <u>ik werd vrij en heel zelfstandig. Ik mocht thuis vroeger nooit niks- of wat zeggen, ik moest me stilhouden.</u> R 10: ieder is baas over zijn leven en <u>mag kiezen</u> R 15 <i>interview 4b</i> : Mensen moeten uit vrije wil naar de kerk komen, of zeg maar 'naar de weeksluiting', dat moet niet worden opgelegd.

8. Bevindingen

Deze oud bewoner zegt dat door de weeksluiting in Warfheem opnieuw de kerk in haar leven is gekomen. Geloof en kerk waren voor het wonen in het verzorgingshuis Warfheem voor haar van minder betekenis.

Heel belangrijk is het vrij zijn. Dat is heel diep geworteld en komt vanuit het verleden en die is bevochten als een bevrijding. De vrijheid wil deze bewoner behouden om zelf te kiezen: wel of niet naar de weeksluiting gaan. Geloven moet van binnen uitgaan, uit je hart. Er is een grotere liefde die ons te boven gaat en dat is van God.

Labelling Topics

(uit fragmenten van interview 5. (R))

1. Verlies

P3: Ik heb meer dan zestig jaar in Warffum gewoond. Toen moesten we allemaal weg (uit Warfheem).

P7: We werden gedwongen te verhuizen, iedereen een kant op, dat was heel erg voor ons. We waren een hechte groep.

2. Ontheemd

P 28: Je kunt geen gesprek met de bewoners maken, ik weet niets van het dorp Winsum en zij weten niets van Warffum.

3. Heimwee

P4: Het was een soort familie, je kwam uit eigen dorp en uit de kerkgemeenschap en we woonden met elkaar in Warfheem.

P8: Dat was heel fijn die groep. We kwamen elke week 'naar de kerk' (= weeksluiting). Op vrijdagmiddag.

P9: Je was samen. We voelden elkaar aan of zoiets, het was kerk zijn met elkaar en dat was zo mooi. Ook met de mensen die dat leidden, dat was mooi.

P 24. 26: Ik mis de bewoners van Warfheem, vooral de weeksluiting en Warffum.

P 35: Ik mis de mooie gesprekken met de Warfummers.

4. Verlangen

P 27: Zij is (kamergete) ook een Warffummer, maar geloof, dat kan ik niet met haar delen.

P 29: Ik had graag naar Baflo gewild, daar zitten meer mensen van ons. Dat leek mij zo mooi. *'Hoe ouder je wordt hoe meer alles van vroeger weer boven komt'*

P 30; Voor mezelf kies ik Warfheem, ons clubje is uit elkaar gevallen.

5. Oude en nieuwe Zingeving

P 16: Ik heb Hem altijd bedankt voor wat ik nog had.

P17: Ja. ik heb heel veel troost van de Heer gehad. Hij is goed voor mij geweest en Hij leidt mij nog.

P22: Elke avond bid ik tot de Heer en dan kan ik verder.

P 34: Ik ken hier geen mensen, ik voel me hier niet betrokken, ik zit hier niet in een kerkgemeenschap.

P 35: We konden overal over praten, we waren in Warfheem een kleine geloofsgemeenschap.

6. Aanvaarding

P 18: Ik geloof dat Hij mij ook naar Twaalf Hoven heeft geleid.

P 32: Het leven loopt toch zoals het lopen moet. We hebben niets meer te zeggen, anders was ik veel liever naar Baflo gegaan.

P 38: Ik heb het op het ogenblik naar de zin en dat is mij heel wat waard. Ik ben oud en zie slecht.

P 41: Ze hadden ons naar Baflo moeten laten gaan. Ik heb me samen met mijn buurvrouw in geschikt.

7. Verwachtingen

P35: Ik ben zo oud, van wie moet ik het nog verwachten? Ik kan niets meer van mensen verwachten en daarom verwacht ik het maar van de Heer.

8. Bevindingen

Deze bewoner mist erg de andere bewoners die naar een ander huis zijn gegaan. Het verlangen is om te zijn waar zij ook zijn, bij het 'oude clubje' Warfummers. Gemis is er van de weeksluiting en de gesprekken met de bewoners. Er is ook aanvaarding van het leven en een vertrouwen op de Heer die haar leven heeft geleid.

De kamergenote is weliswaar een Warfummer, maar een gesprek over de betekenis van geloof kan niet gedeeld worden.

Checklist teksten voor verslagen

Naam student:
Lidy Luinstra
Studentnummer:
s1021211
Klas: HBO GPW
deeltijd 2013/ 2014
Naam OE: ENTH-
INT 12.1

Datum: 22 mei 2014

	Correct uitgevoerde items aanvinken (student)	Opmerkingen (docent)
Spelling	v	
Stijl en zinsbouw	v	
Documentstructuur	v	
Bronnen en verwijzingen	v	

Deze tekst is tot stand gekomen zonder dat er sprake is van plagiaat	V Dit is mijn eigen werk	Naam student Lidy Luinstra
--	-----------------------------	-------------------------------

Dit digitale document is een verplicht onderdeel bij het inleveren van een verslag.

Het verslag dient te voldoen aan de spelling en het taalgebruik van 1995.

De docent kan met dit formulier het werkstuk controleren op spelling en taalgebruik en kan dan alsnog beslissen het werkstuk terug te sturen: in geval van terugsturen wegens taal is het geen onvoldoende. Student heeft een week de tijd om het opnieuw in te leveren voor de eerste kans.